50 чылга чедир
129
хонук
АРТКАН

БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

1925 чылда үндезилеттинген

1967 ч.
ИЮЛЬ
1
СУББОТА
№ 154 (6791).

Өртээ 2 көп.

Хуусаа бетинде!

РСФСР-ниң Төп статистика эргелелиниң дыңнатканы-биле алырга, Россия Федерациязының үлетпүрүнүң ажылдакчылары Улуг Октябрьның 50 чыл оюн төлептиг уткуур дээш чарышпышаан, үлетпүр бүдүрүлгениң нийти хемчээлиниң болгаш продукцияның чугула хевирлериниң хөй нуруузунуң талазы-биле чартык чыл планын хуусаа бетинде күүсеткен.

* * *

Ленинградтың болгаш Ленинград областың ажылчы чоннары Улуг Октябрьның 50 чыл оюн төлептиг уткуур дээш чарышпышаан, үлетпүр бүдүрүлгениң нийти хемчээлиниң болгаш чугула кылыгларның хөй нуруузунуң талазы-биле чартык чыл планын хуусаа бетинде, июнь 27-де, күүсеткен.

Июнь айның төнчүзүнге чедир янзы-бүрү машиналарны, приборларны, аппараттарны, пөстерни, идиктерни болгаш улус хереглелиниң өске-даа бараанннарын пландан ажыр он-он миллион рубльге бүдүрүп үндүрген.

Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн өстүрер болгаш бараанныг продукцияның бот-үнезин чиигедир талазы-биле онаалдаларны элээн ажыр күүсеткен.

* * *

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 50 чыл оюнга алдар кылдыр алган социалистиг хүлээлгелерин күүсетпишаан, Москва областың үлетпүрү бо чылдың бирги чартыының планын бүдүрүлгениң хемчээлиниң болгаш кылыгларның чугула хевирлериниң хөй нуруузунуң талазы-биле хуусаа бетинде, июнь 28-те, күүсеткен. Пландан ажыр он-он миллион рубльдиң үлетпүр продукциязын берген.

(СЭТА).

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Тыва область комитединиң пленумунуң дугайында

информастыг дыңнадыг

СЭКП Тыва обкомунуң ээлчеглиг бешки пленуму дүүн Кызылга болуп эрткен.

СЭКП ТК-ның июнь Пленумунуң түңнелдери болгаш областың партия организацияларының сорулгаларының дугайында СЭКП ТК-ның кежигүнүнге кандидат, СЭКП Тыва обкомунуң бирги секретары эш **С. К. Тока** илеткел кылган.

Бо илеткел талазы-биле СЭКП-ниң Барыын-Хемчик райкомунуң бирги секретары эш **Т. А. Стал-оол,** педагогика эртемнериниң кандидады, Дылдың, литератураның болгаш төөгүнүң эртем-шинчилел институдунуң директору эш **Н. А. Сердобов,** Чөөн-Хемчик районнуң «Октябрь 30 чылы» колхозунуң хойжузу, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры эш **О. Ч. Лопсанчап,** областың профэвилелдер чөвүлелиниң даргазы эш **Т. Ч. Норбу,** Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутады, «Кызыл тудугнуң» тудуг эргелелиниң дашчызы эш **С. Б. Сандан,** РСФСР-ниң школаларының алдарлыг башкызы, Туранның ортумак школазының директору эш **Н. В. Селина,** РСФСР-ниң Чурукчулар эвилелиниң Тыва салбырының баштаар чериниң даргазы, чурукчу эш **С. К. Ланзы,** Республика эмнелгезиниң эмчизи эш **А. М. Дикунова,** Тайбың камгалалының Совет комитединиң Тыва салбырының баштаар чериниң даргазы, чогаалчы эш **О. К. Саган-оол** олар санал бергеш, СЭКП ТК-ның июнь Пленумунуң шиитпирлерин, бистиң партиявыстың ленинчи Төп Комитединиң политиказын, ажыл-чорудулгазын Тываның коммунистери, бүгү ажылчы чоннары изии-биле чүүлдүгзүнүп, Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 50 чылынга төлептиг ужуражыр дээш сорук кириишкинниг ажылдап турарын чаңгыс эп-сеткилдиг демдеглээн.

Чон ортузунга масса-политиктиг ажылдың байдалы болгаш ону экижидер хемчеглер дугайында СЭКП Тыва обкомунуң секретары эш **К. С. Шойгу** пленумга илеткел кылган.

Ийиги айтырыг талазы-биле СЭКП Кызыл хоорkомунуң бирги секретары эш **П. Т. Киселев,** СЭКП Чөөн-Хемчик райкомунуң секретары эш **А. Т. Салчак,** ВЛКСМ Тыва обкомунуң бирги секретары эш **Г. Ч. Ширшин,** СЭКП Өвүр райкомунуң секретары эш **В. К. Очур-оол,** СЭКП обкомунуң школа килдизиниң эргелекчизи эш **Г. С. Сабирзянов,** СЭКП Таңды райкомунуң секретары эш **С. Д. Хирлиг-оол,** СЭКП Бии-Хем райкомунуң секретары эш **Н. Н. Өпеш** олар санал бергеннер.

СЭКП Тыва обкомунуң пленуму чугаалашкан айтырыгларының талазы-биле чогуур доктаалдарны хүлээп алган.

Пленум организастыг айтырыгны чугаалашкаш, СЭКП Тыва обкомунуң чиик болгаш аъш-чем үлетпүрүнүң килдизиниң эргелекчизинге эш **В. Б. Чимданны** бадылаан.

Кезип кирипкен

Каа-Хем районнуң «Ленинчи орук» колхозу сиген кезиилдезинче кирипкен. Бо чугула кампанияга белеткел ажылдары баш удур эрте доозулган турган. Маңаа колхозтуң дарганы Владимир Расчуктуң киржилгезн улуг. Ол дуржулгалыг дарган дузалакчызы Виктор Соян-биле кады «Бөгүн кылып ап болур чүвени даартаже соңгаарлатпа» деп үлегер чугаа дег ажылдап, мал чеми белеткээринге хереглээр чепсек-херекселдерни часкы хову ажылдары чоруп турган үеде, чай арезында септеп эгелээш, эрте доосканнар.

Колхоз баштаар чери мал чеми белеткээриниң планын кылган. Сиген кезиилдезиниң үезинде полит-массалыг, культура-чырыдыышкын ажылдар талазы-биле хемчеглерни ажылдап кылгаш, партия хуралынга бадылаан.

Мал чеми белеткээринге бир механизастаттынган, бир хол-биле ажылдаар ийи бригада тургустунган. Сиген кезиилдезинче кирген баштайгы хүнде механизатор Кандан 10 гектар чериң сигенин кестирген.

Беленнерниң одуруунда

Улуг-Хем районнуң ажыл-агыйларының хову шөлдеринде тарааның үнүжү бо чылын дыка чаагай болуп турар. Ол дээрге юбилейлиг чылда дүжүт эки болур дээрзиниң баштайгы демдээ дээрзи маргыш чок.

Үнүш чаагай болганда, дүжүт хөй болур, ону ажаап алырынга эң-не хынамчалыг белеткел херек. Улуг-Хем районнуң ажыл-агыйларында комбайн септелгези чоруп турар. Ам үеде районда 45 комбайн белен болган. Бир эвес районда бүгү комбайннарның санынга холбаштыр алыр болза, бо дыка эвээш.

Ажаап алыышкын техниказын септээр талазы-биле «ҮТКА 25 чылы» болгаш «Найырал» совхозтар мурнап турар. «Найыралда» 23, «ҮТКА 25 чылында» 13 комбайн бүрүн септеттинген болгаш беленнерниң одуруунда чыскаай тургустунган.

БИСТИҢ БОДАЛЫВЫС БАЗА ЧҮРЭЭВИС ПАРТИЯ-БИЛЕ

Сорук киирип турар

СЭКП Каа-Хем райкомунуң секретары эш С. Садиниң биске телефон-биле дыңнатканы болза:

— Бодунуң алдарлыг бежен чыл юбилейинге белеткенмишаан, кайгамчык улуг күш-ажылчы чедиишкиннерни чедип ап турар бистиң совет улус «Октябрьның социалистиг Улуг революциязының бежен чылы» деп СЭКП ТК-ның Тезистерин улуг күзел ханыышкын-биле уткуп хүлээп алган. Бүгү совет кижилер-биле бир дөмей, Каа-Хемниң ажыл-ишчилери бо улуг документини таныжып, өөренип кирипкен.

СЭКП райкомунуң болгаш райкүүскомнуң харысалгалыг ажылдакчылары ажыл-агыйларга, албан организация черлеринге барып, Тезистерни таныжар ажылды удуртуп турарлар. Ленин аттыг колхозтуң коммунистериниң хуралы Тезистерни пропагандалаарының дугайында айтырыгны чугаалашкан. «Совет Тыва» совхозтуң партия организациязы пропагандистерни чыып алгаш, Тезистерге хамаарышкан сургаалдаңы кылып, оларны тус-тус участоктарже чоруткан. Районнуң амыдырал хандырылга комбинадының цехтеринге Тезистерниң таныдылгазы база болуп эрткен.

Тезистерни чүгле таныжары-биле кызыгаарлаттынмайн, ооң өөредилгезин организастаар бис. Аңаа бистиң пропагандистеривис болгаш өске-даа эштер киржир болгаш бо ажылды удуртур.

Каа-Хем район күрүнеге эът, сүт болгаш дүк садар чартык чыл планын ажыр күүсеткен, сүт биле дүктү пландан ажыр садары үргүлчүлеп турар. Ылаңгыя «Тиилелге», «Кызыл тук», «Коммунизмче орук» болгаш «Ленинчи орук» колхозтар күрүне мурнунга алган хүлээлгелерин чедиишкинниг күүседип, ажыл-ишке темпизин дүргедедип турарлар. Моон соңгаар-даа улуг чедиишкиннерлиг болур дээш ажылдаар хүлээлгелиг бис. Тезистерде бижиттинген одуруглар бисти улуг ажыл-ишче, чаа-чаа херектерже кыйгырып, сорук киирип турар. Аңаа каа-хемчилер чоргаарланып турарлар.

Маадырлыг чорук

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң «Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 50 чылы» деп Тезистеринде бистиң Төрээн чуртувустуң улустарының бежен чыл дургузунда эрткен маадырлыг болгаш алдарлыг оруун долузу-биле илереткен. Тезистерни номчуп олура, Коммунистиг партиявыска чоргаарланыр бис. Ол чоргааралывысты саннар болгаш чижектер-биле көргүзерге мындыг.

1944 чылда Тыва Арат Республика Совет Эвилелинге каттыжып турар үеде чыл иштинде 12 муң тонна чүък сөөртүр 57 машиналарлыг турган. Ам Тывада муң-муң чүък машиналары, автобустар, чиик таксилер бар. Олар чылдың-на 3 миллион тонна чүъктү, барык 20 миллион пассажирлерни сөөртүп турар. Пассажирлерниң Кызыл—Москва аразынга дорт чорууру боттанган.

Совет эрге-чагырганың үезинде бистиң республикавыста чүс-чүс километр эки шынарлыг оруктар кылдынган.

Тываның автомобильчилери Улуг Октябрьның 50 чыл оюн төлептиг уткуур дээш күжениишкинниг ажылдап турар.

Бистиң партиявыс болгаш чазаавыс тайбың дээш улуг күштү үндүрүп турар. Империалистер чаа дайынны өөскүдер дээш чеже-даа кысса, оларның оозундан чүү-даа бүтпес! Национал-хосталга дээш демисежип турар улустар тиилээр. Совет кижилерниң сагыш-сеткили дарлаткан чурттарның талазында.

Ф. КРУГОВОЙ,
Тыва автоэргелелдиң ажыглал килдизиниң начальниги.

Изиг чүүлдүгзүнүг

Крайларда болгаш областарда эртип турар партия комитеттериниң пленумнары болгаш партия активиниң хуралдары СЭКП ТК-ның июнь Пленумунуң түңнелдерин чугаалажып турар.

СЭКП-ниң Ставрополь крайкомунуң калбак пленумунга партия крайкомунуң бирги секретары Л. Н. Ефремов СЭКП ТК-ның июнь Пленумунуң түңнелдери болгаш крайның партия организацияларының сорулгаларының дугайында илеткелди кылган. Тюмень болгаш Дагестан область партия организацияларының активиниң хуралдарынга партия обкомнарының бирги секретарьлары Б. Е. Ербина биле А. Д. Даниялов илеткелдер кылган.

Калининград болгаш Рязань областарның партия организацияларының активиниң хуралдарынга СЭКП ТК-ның Пленумунуң түңнелдерин база чугаалажып көрген.

Коммунистер болгаш бүгү ажылчы чоннар ТК-ның Пленумунуң шиитпирлерин, партияның ТК-ның «Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 50 чылы» деп Тезистерин сеткил-сагыжының улуг ханыышкыны-биле хүлээп алганын, боттарының күш-ажылчы күжениишкиннерин көвүдедиринге болгаш Совет эрге-чагырганың юбилейин төлептиг уткуурунга беленин илеткелчилер болгаш санал бергеннер чугаалап турган.

СЭКП-ниң Ставрополь крайкомунуң пленумунуң болгаш областарның партия организацияларының активиниң хуралдарының киржикчилери хүлээп алган шиитпирлеринге СЭКП ТК-ның июнь Пленумунуң шиитпирлерин чаңгыс үн-биле чүүлдүгзүнген. Улуг Октябрьның 50 чылынга СЭКП ТК-ның Тезистерин калбак таныштырар талазы-биле хемчеглерни айыткан.

(СЭТА).

Сеткил ханыышкын-биле

Чөөн-Хемчик районнуң «Большевик» көдээ ажыл-агый артелиниң ажыл-ишчилери СЭКП ТК-ның июнь Пленумунуң материалдарын колхоз бүдүрүлгезиниң бүгү участоктарында улуг кичээнгей болгаш ханы сонуургал-биле таныжыпышаан, Пленумнуң материалдарын бир үн-биле чүүлдүгзүнүп деткип турар.

«Чоокку Чөөн чүкте Израильдиң агрессиязынга холбаштыр Совет Эвилелиниң политиказының дугайында» СЭКП Төп Комитединиң хүлээп алган доктаалын большевикчилер бүрүнү-биле чүүлдүгзүнмүшаан, араб күрүнелерге удур ханныг үүлгедиглиг кылган израиль агрессорларны болгаш оларның өмээржикчилерин сагыш-сеткилдиң ханызындан улуг килеңнээшкин-биле буруу шаап турар. Олар, бүгү совет улус ышкаш, боттарының шынныг херээн камгалап турар араб улустарга эп-сеткил каттыштырылгазын илереткен.

СЭКП ТК-ның «Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 50 чылынга» деп Тезистерин большевикчилер онза улуг өөрүшкү болгаш сеткил ханыышкын-биле уткуп алган. Ол төөгүлүг документини Совет эрге-чагырганың туруп келгениниң үезин бүгү тала-биле ханы анализтеп көрген дончу төөгү кылдыр үнелевишаан, колхозчу чон ону таныжып, ханызы-биле өөренип эгелээн.

Улуг Октябрьның чартык чүс чыл оюнга чедиишкиннерлиг ужуражыр дээш большевикчилер бедиткен хүлээлгелерни алгаш, социалистиг чарышты калбарткан ажылдап турар. Совет улустуң эрткен оруктарын тода көргүспүшаан, ооң мурнунда турар чугула сорулгаларны, перспективаларны айтып турар ол төөгүлүг Тезистерге эң төлептиг харыы—50 чылга уткуштур алган хүлээлгелерни долдур болгаш ажыр күүседири болур.

Колхоз юбилейлиг чылдың бирги чартыында күрүнеге 121 тонна сүт садар планныг тургаш, 122 тоннаны, 28 тонна эът садар тургаш, 28,7 тоннаны саткан, 10 тонна дүк садар план база күүсеттинген. Мал ажылдакчыларының иштинден саанчылар: Анай Иргит, Татьяна Куулар, Анна Ондар, Куулар Чылбак, Монгуш Бакаан олар эң хөй сүттү саап алгаш, мурнуку одуругда чоруп турар. Хойжулар Ондар Чүлдүм чүс хойга онаапштыр 101 хураганны, бир хойга онаапштыр 2 кг дүктү, Куулар Сапык чүс хойга онаапштыр 80 хураганны, бир хойдан-на 2,6 кг дүктү алганнар. Мал ажылынга эки көргүзүглерни чедип алган Монгуш Демиккей, Куулар Ондар-оол, Ховалыг Опаң-оол, Максим Мөгдүн, Кара-Сал Кошкар-оол ышкаш үр чылдарда ажылдап келген малчыннар бисте эвээш эвес.

Колхозтуң тараажылары часкы хову ажылдарын чогуур хуусаада эки шынарлыг чорудуп, кол культура кызыл-тастың планын 102 хуу күүсеткен. Ам тарааның чайгы ажаалдазын чорутпушаан, 800 гектар чайгы черни аңдарган. Механизаторлар Кара-Сал Бырыт-оол, Ондар Маадыр-оол, Ооржак Морзук-оол, херээжен механизаторлар Кара-Сал Очур, Александра Монгуш олар хову ажылының мурнакчылары болуп турар. Юбилейлиг чылда бистиң тудугжуларывыс база-ла холу дыңзыг ажылдап турар. Олар 300 олуттуг клуб, 20 автомашина кирер даш гаражты баштадыр, элээн хөй тудугларны, септелгелерни байырлалга чедир ажыглалга киирер дээш чүткүлдүг ажылдап турар.

Октябрьның 50 чылынга СЭКП ТК-ның Тезистери колхозчу ажыл-ишчилерни улам сорук киирип, оларны чаа-чаа политиктиг болгаш күш-ажылчы көдүрлүүшкүнче киирер. Большевикчилер юбилейге алган социалистиг хүлээлгелерин күүсеткеш, Төрээн чуртунуң күчү-шыдалын бедидеринге чогуур үлүүн киирер дээш чүткүлдүг ажылдаар деп улуг күзелдиг.

В. ҮЗЕК,
колхозта партком секретары.

Сагыш-сеткилге чоок

СЭКП ТК-ның июнь Пленуму деп шилгелиг бүгү кижи төрелгетенниң келир үедеги салым-чолунга хамаарыштыр аажок улуг политиктиг чүүлдерни чугаалашкан. Солуннарга ооң дугайында материалдар парлаттынып үнери билек, хоорайның шериг комиссариадының ажылдакчылары номчуп таныжып эгелээн.

СЭКП ТК-ның июнь Пленумунга эш Л. И. Брежневтиң «Чоокку Чөөн чүкте Израильдиң агрессиязынга холбаштыр Совет Эвилелиниң политиказының дугайында» илеткели база «Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 50 чылы» деп СЭКП ТК-ның Тезистери-биле таныжкаш, Совет Армияның болгаш Шериг-Далай Флодунуң дайынчылары, бүгү совет улус-биле бир дөмей, ол чугула документилерни изии-биле деткип, аңаа боттарының үнүн кадып турарлар.

Араб чурттарга удур Израильдиң агрессиязы бүгү делегейниң улустарының килеңин хайныктырган. Дайынга удур, тайбың дээш демиселчилер ол агрессияны шиитпирлиг-биле буруу шапышаан, тайбың, демократия болгаш социализм дээш улуг херекке боттарының күжүн каттыштырарын кыйгырып турар.

Бистиң партиявыстың болгаш чазаавыстың шын туружу болза делегейниң тайбыңга ынакшылдыг бүгү кижилерниң сеткил-сагыжынга улам-на чоок, улам-на эргим политиканың дугайын ханы болгаш тодаргай кылдыр ажылдап кылганында болур деп, хоорайның шериг комиссариадының офицерлери, ажылчыннары болгаш албан-хаакчылары чугаалап турарлар.

А. ЦЫВА.

Т а н ы ж ы п т у р а р

СЭКП ТК-ның «Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 50 чылы» деп Тезистерин Кызылдың бүдүрүлге, тудуг, транспорт, харылзаа организацияларында өөренип эгелээн. «Тыва тудуг» трезинде № 3 тудуг-монтаж эргелелдиң, харылзаа эргелелиниң, кинофикация черниң партия организациялары ажык хуралдар эрттиргеш, Тезистерниң политиктиг, хөй-нийти, төөгүлүг ужур утказын тайылбырлаан. Ук хуралдар СЭКП ТК-ның июнь Пленумунуң материалдарын бригадалар, участоктар, салбырлар санынга тайылбырлаары пропагандистерге даашкан.

АРАБТАРНЫҢ ЧӨПТҮГ ХЕРЭЭ ТИИЛЭЭР!

Совет кижилер «Чоокку Чөөн чүкте Израильдиң агрессиязынга холбаштыр Совет Эвилелиниң политиказының дугайында» СЭКП ТК-ның Пленумунуң доктаалын изии-биле чүүлдүгзүнүп турар.

Израильдиң үүлгедиглеринге боттарының килеңнеп удурланганын ажылчыннарның, колхозчуларның, албан-хаакчыларның, интеллигенцияның илергейлеп, «Чоокку Чөөн чүкте Израильдиң агрессиязынга холбаштыр Совет Эвилелиниң политиказының дугайында» СЭКП ТК-ның Пленумунуң доктаалын изии-биле чүүлдүгзүнген чагаалары болгаш телеграммалары СЭКП Төп Комитединге келбишаан.

Чуваш АССР-ниң Батырёв районунуң ажылчы чонунуң митингизиниң резолюциязында мынча дээн: «Израиль дайынзырак идегеттерниң дерзии үптекчи үүлгедиглеринге бүгү совет кижилер-биле бир дөмей килеңнеп тур бис. Израильдиң агрессиязы — империалистерниң сүлчээзиниң түңнели, хосталган чурттарга колония ёзу-чурумун тургустурар дээн империалистиг күштерниң база бир оралдажыышкыны-дыр».

«Совет чазактың тайбыңга ынак политиказын чаңгыс эп-сеткилдиг деткип, Улуг Октябрьның 50 чыл оюнга алдар кылдыр алган хүлээлгелерин күүседиринге бүгү күштеривисти харамнанмайн бээр дугайында бүзүрелдиг сөзүвүстү СЭКП ТК-га берип тур бис»— деп Совет Армияның база бир кезээниң митингизинге кирипкеннер бижээн. «Израиль эжелекчилер эжелээн араб черлеринден доп-дораан үнүп чоруур, КАР-га, Сирияга болгаш Иорданияга таварыштырган бүгү когараддарын төлеп бээр ужурлуг» — деп, 1920 чылдан бээр СЭКП кежигүнү А. Д. Неделяев телеграф дамчыштыр чагаа чорутkан. «Канаштың автомашиналар артык кезектери бүдүрер заводунуң коллективи Чоокку Чөөн чүкте Израильдиң дайынзырак үүлгедиглерин килеңнеп буруу шапышаан, агрессорну кынчыктырбазынче, араб улустарның бүрүн эргелерин камгалаарынче угланган СЭКП ТК-ның, Совет чазактың политиктиг шугумун болгаш практиктиг ажыл-чорудулгазын бодунуң бүрүнү-биле деткип турарын медеглеп тур» — деп коллективиниң дааскаңын ёзугаар эштер Усов, Чернов, Училихин олар телеграф дамчыштыр дыңнаткан.

«Боттарының эрге-шөлээзин, национал хамаарышпас чоруун камгалап турар араб чурттарның чөптүг демиселин шиитпирлиг-биле камгалап үнген бүгү совет улустуң удурланыышкынынга боттарывыстың үнүвүстү каттыштырып тур бис» — деп Мурнуу демир-оруктуң «Октябрь» депозунуң ажылчыннары, инженер-техниктиг ажылдакчылары чагаа бижээн.

КНО-нуң Кол Ассамблеязының тускай онза сессиязында АКШ-тың болгаш империалистиг өске-даа күрүнелерниң элээн үзел туруштарын өске-даа чагааларның, телеграммаларның авторлары база каргап, израиль агрессорларны кынчыктырбас, эжелекчилерниң шериглерин араб черден доп-дораан үндүрер хемчеглерин алырын Каттышкан Нацияlar Организациязындан негээн.

Совет кижилер тайбың араб чонга болгаш туттурган шериг кижилерге хамаарыштыр дайынзырак израиль идегеттерниң дүржок үүлгедиглерин, дорамчылалдарны кылып турарынга удурланып турар. Бистиң Төрээн чуртувустуң ажылчы чоннары Израильдиң КАР-га, Сирияга болгаш Иорданияга кара сагыштыг халдаазының түңнелинде араб чурттарга таварышкан когараддарны доп-дораан бүрүнү-биле төлеп бээрин Израиль чазактан боттарының чагаа, телеграммаларында негээн.

(СЭТА).

МУРНАКЧЫ СААНЧЫ КЫС

«Көк-Тей» совхоз республика найысылалындан кашла километр черде турар. Ооң сүт-бараан фермазында саар инек 300 чедип турар. Саанчылар саалданы эртен эрте эгелээрлер. Көдээ ажыл-агый техникумунда бот-өөредилге-биле өөренип кирген комсомолчу саанчы Ондар Бичии-Уруг аныяк-даа бол, ферманың мурнакчы болгаш дуржулгалыг саанчыларының бирээзи болу берген.

Улуг Октябрьның 50 чылынга күш-ажылчы чедиишкиннерлиг ужуражыр дээш социалистиг чарышка киришпишаан, О. Бичии-Уруг саап турар 19 инектеринден хүнде-ле нийтизи-биле 170—180 литр чедир сүттү саап турар.

Комсомолчу саанчының өңнүктери ооң дугайында чылыг болгаш эвилең сөстерни чугаалап турар.

А. **Мельниковтуң** фотозу.

Республиканская
БИБЛИОТЕКА
им. А. С. Пушкина

329449

ӨӨРЕДИЛГЕ ЧЫЛЫНЫҢ ТҮҢНЕЛДЕРИ

Бодунуң кежигүннериниң марксисчи-ленинчи өөредилгезиниң дугайында бистиң партиявыс ханы кичээнгейни угландырып, оларның идейлиг деңнелин, ханы бүзүрелдиин бедидип, принципиалдыг чоруктуң ёзузунга кижизидер дугайында доктаамал сагыш салып келген.

Ийи чыл ажылдап турар партия өөредилгезиниң дараалашкак системазынче шилчээни коммунист бүрүзүнге билиин чоорту мөөңнээриниң аргазын берип, СЭКП кежигүннериниң болгаш кандидаттарының база кежигүн эвес активтерниң идейтеоретиктиг үзүктел чок өзүүшкүнүн хандырып турар.

Политиктиг өөредилгеге эге, ортумак болгаш дээди чадаларны киирген болгаш өөредилге планын, программазын чаарты тургусканы өөредилгеге таарымчалыг байдалды хандырган. Партөөредилгениң дооступ турарының ийи чылында Бай-Тайга районга политиктиг эге 14, марксизм-ленинизм үндезиннерин өөренир 15 школалар түңнел кичээлдерни эрттиргеннер. Түңнел кичээлдерге ниитизи-биле 623 дыңнакчылар, оон иштинде 228 коммунистер киришкен.

Район төвүнүң болгаш «Мурнакчы» колхозтуң база «Тээли» совхозтуң төвүнде, Бай-Талда политиктиг эге школалар өөредилге программазын чедиишкинниг доосканнар. Ол школаларны 59 кижи доозуп, политиктиг эге школаны дооскан деп шынзылганы алган болгаш олар дараазының чылында дөрт чылдыг ортумак звенонуң школазынче шилчээннер.

Өөредилгени организастыг болгаш эки шынарлыг доозар, ол талазы-биле партия организацияларының удуртулгазын күштелдирер сорулга-биле партия организацияларының секретарьларының илеткелдерин СЭКП райкомунуң бюроларынга чугаалажып, тодаргай шиитпирлерни үндүрүп турган. Партия өөредилгезин доктаамал удуртуп, оон идейтеоретиктиг шынарынче «Кара-Хөл» колхозта партком, «Мурнакчы» колхозта, Тээли 8 чыл, Бай-Тал, Мугур-Аксы ортумак школаларда, райпода партия организациялары эки сагыш салып, партия хуралдарынга чугаалажып, пропагандистерниң харыысалгазын бедидип, дыңнакчыларның организастыг чоруун экижиткенинден ол черлер эки түңнелдерни чедип алган.

«Кара-Хөл», «Мурнакчы» колхозтарда партия организациялары (секретарьлары С. Очур-оол, О. Карандаш) кежигүннерниң кол нуруузун, көдээ малчын коммунистерни өөредилгениң бүгү хевирлеринче хаара тутканын онзалап демдеглээри чугула. Өөредилге түңнелдерин үндүрүп тура, «Кара-Хөл», «Мурнакчы» колхозтарның, район төвүнүң эге болгаш ортумак школаларының дыңнакчыларынга ёзулуг экзаменнер эрттирген. Түңнел кичээлдерни ынчаар эрттирери дыңнакчыларның өөренип турган материалын быжыглаар, теоретиктиг чүүлдерни амыдырал-биле, коммунистиг тургузуушкуннуң практиказы-биле, амгы үениң революстуг чорудулгазының чугула айтырыглары-биле холбап, ханы угаап билип алырынга, коммунистер болгаш өөренип турган активтерге быжыг билигни шиңгээдип алырынга ужур-дузазы улуг болган.

Районнуң эге болгаш ортумак школаларынга 57 пропагандистер ажылдап турган болгаш пропагандист кадрларның шынар составы дыка экижээн. Оларның колдуу-ла дээди эртемниг башкылар, районнуң болгаш колхозтарның удуртур ажылдакчылары, көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглери болуп турар.

Дыңнакчыларга теоретиктиг билигни дамчыдып, ону амыдырал-биле шын холбаштырып билир, оларның сонуургалын бүгү тала-биле чедип алган байлак дуржулгалыг, ак сеткилдиг кызымаккай ажылдыг пропагандистер: «Мурнакчы» колхозтуң малчыннарында политиктиг эге школа пропагандизи, колхоз даргазы К. Ч. Кудурукпай, «Кара-Хөлдүң» малчыннарында — башкы С. Дадар-оол, суурда — башкы Бинов, Бай-Талда — башкы Тойбу-хаа, ортумак билигниң школазының пропагандистери: Кара-Хөлде О. Манзырыкчы, совхоз төвүнде Кирбээ, Мөген-Бүренде башкы Өрге, «Мурнакчы» колхозта башкы С. Белек, Найырал салбырда О. Халарбаа, Бай-Талда Т. Ховалыг, район төвүнде В. Долмажап болуп турар. Оларның кичээлдери эң-не амыдыралчы байдалга эртип турган.

Боттарын марксисчи-ленинчи теорияның билиглери-биле чепсеглээри дээш, өөренип эрткен темаларын хандыр билип ап, пропагандистиң берген онаалгаларын шын сайгарып, кызымаккайы-биле өөренип турган дыңнакчылар М. Чамыян, С. Серин-оол, Е. Кызыл-оол, Х. Севээн, Мария Хертек, В. Лопсан, Х. Тойбу-хаа, Н. Кенен, С. Эрес-оол, С. Окпан-оол, Серемаа Бүдүүчүн болгаш оон-даа өскелерни хөйнү демдеглеп болур.

Партия чырыдыышкынының ажылын удуртуру, коммунистерни өөредилгеже хаара тудары, оларның өөредилгезин контрольдаары партия эге организацияларының, колхозтарда, совхозта парткомнарның эң чугула ажылының бирээзи болур. Ындыг турбуже, Мөген-Бүрен, «Малчын» колхозтарда партия организациялары (секретарьлары О. Очур-оол, С. Шыдыраа), «Тээли» совхозта партком (секретары В. Очур-оол) кошкак кичээнгей салганындан Мөген-Бүренге болгаш «Тээли» совхозтуң Дөң-Терек суурунга тургускан эге школалар, «Малчын» колхозтуң, «Тээли» совхозтуң малчыннарынга организастаан эге школалар ажылын ара соксатканнар. «Малчын», «Мөген-Бүрен» колхозтарның коммунистериниң 60 хуузу өөредилгениң кандыг-даа хевиринге хаара туттунмааннар.

«Малчын» болгаш «Мөген-Бүрен» колхозтарның партия организацияларының секретарьлары С. Шыдыраа, О. Очур-оол олар эге болгаш ортумак школаларның түңнел кичээлдеринге безин киришпээни болгаш коммунистерниң өөредилгезиниң түңнелдерин сонуургаваны коммунистерниң политиктиг өөредилгези дээш канчаар сагыш салып турганын тода көргүзүп турар.

Өөредилгениң организастыы болгаш дыңнакчыларның идепкейлии дээрге-ле, пропагандистерниң кызымаккай ажылындан онза хамааржыр дээрзин уттуп болбас. «Малчын» колхозтуң төвүнде ортумак звенонуң школазының пропагандистери Х. Эрес-оол, Ш. Донгак олар февраль, март айларда кандыг-даа чылдагаан чокка кичээлдерни үзүп турганнар. «Мөген-Бүрен» колхозтуң төвүнде, «Тээли» совхозтуң Дөң-Терек суурунда политиктиг эге школаларның пропагандистери Насык-Доржу, И. Очур олар «ажыл чай чок» деп чылдагааннааш, өөредилге программазын үзүп, школаларның ажылын соксатканнар.

Политиктиг өөредилгениң чорудулгазынга чамдык бергедээшкиннер турган. Ол дээрге өөредилгеге көргүзүг материалдары чедишпес болгаш марксизм-ленинизмниң өөредилге номнары орус дылда болганындан дыңнакчылар боттары ажыглап шыдавайн баар таварылга-дыр. Ынчан пропагандистер өөренип эрткен теманың кол сүүзүнүн чедир тайылбырлап бээр дээш хөй күш үндүрер.

Боттарын марксисчи-ленинчи теория-биле чепсеглениринге кызымак эвес, чылдагаан чок кичээлдер үзер Ломбу, Дандар-оол, Онгай-оол, Хепер-оол, Мандак, Кызыл-оол, Даңзы Анай-оол дээш оон-даа өске коммунистер бар.

Партия өөредилгезиниң амгы системазының онзагай чүүлдериниң бирээзи болза, партия ажыл-агый-активиниң школазын организастааны, ол школага районнуң удуртур ажылдакчылары 67 коммунистерни хаара тутканы болган. Ук школа бирги чылда көрдүнген программазын план ёзугаар доосkan болгаш түңнел кичээлин эрттирген, олар программа ёзугаар дараазының чылында улай өөренирлер.

Идейлиг дадыгыышкынның чугула хевири экономиктиг теорияның, ажыл-агыйны удуртурунуң чугула айтырыгларының талазы-биле интеллигенцияга методиктиг болгаш теоретиктиг район семинары аажок ужур-дузалыын көргүскен. Ол семинарга районнуң дээди эртемниг удуртур кадрлары, башкылар, тускай эртемниглер — 29 кижи хаара туттунган болгаш түңнел кичээлге киришкен. Партия чырыдыышкынының янзы-бүрү хевиринден аңгыда «Мурнакчы», «Кара-Хөл» колхозтарның база «Тээли» совхозтуң Кызыл-Даг салбырының хойжу бригадаларынга, фермаларынга зооветеринария өөредилгелери организастыг болгаш өөредилге планнарын, программазын эки доосканнар. «Мурнакчы» колхозтуң 16 чолаачы кадрлары, оларның иштинде 7 коммунистер, чолаачылар курузун организастааш, чедиишкинниг дужаап, II класстың эргезин алганнар.

Ам сорулга болза, келир өөредилге чылынга коммунистерниң марксисчи-ленинчи өөредилгезиниң янзы-бүрү дараалашкак хевирлериниң аайы-биле четчелээшкинни амдыгаалтан эгелээш, ыяк кылдыр ажылдап кылыры, пропагандистерни тус-тус эртемнерге мергежилиниң аайы-биле шын шилип белеткээри болур. Бо дээрге бүдүрүлге, албан черлериниң болгаш школаларның база совхозтуң салбырларының партия эге организацияларының, колхозтарның болгаш совхозтуң парткомнар секретарьларының эң чугула сорулгазы болурун уттуп болбас ужурлуг.

А. АДЫГБАЙ.

Днепродзержинск. Днепрниң Ленин орденниг, Ф. Э. Дзержинский аттыг металлургия заводунда ортумак чергелиг «350» деп прокат станын тудуп турар. Ону ажыглалга киирерге бүдүрүлге чери прокат кылып үндүрерин чылда муң-муң тонна улгаттырар.

Станның ажылдаар шугуму 700 метр, а калбаа 150 метр болур. Тудугну төлевилээн график ёзугаар чорудуп турар. Доозулга ажылдары бо чылдың дөрткү кварталында эгелээр.

Чурукта: «350» станны тудуп турары.

Фото **А. Запараны**. СЭТА-ның фотохрониказы.

НААДЫМГА УТКУШТУР

Ийи-Тал бригадазында

Кыргылда дээрге хойжуларның чыл дургузунда ажылының түңнелин, оларның социалистиг хүлээлгелериниң бир чугула көргүзүүн үндүрер, хой ажылында харыысалгалыг кампания болур.

Улуг-Хем районнуң Жданов аттыг колхозунуң Ийи-Тал бригадазының кол ажыл-агыйы хой ажылы. Колхозтуң күрүнеге садар 37 тонна дүгүнүң хөй кезиин бо бригада дужаар. Ында кыргылда пунктузун бо чылын чаартып кылган болгаш таарымчалыг байдалдарны тургускан.

Бо чылын дүк талазы-биле чамдык малчыннарның көргүзүү эки деп чүвени кыргылданың баштайгы хүннери көргүскен. Чижээ, хойжу Д. Балган хой бүрүзүнден 2,6 кг, Ч. Бады-Суур 2,4 кг дүктү алган.

Кыргылда пунктузунда электри кыргылданың 32 хачызы болгаш элээн каш хол хачызы ажылдап, кааң хүннерде ийи кодан хойну кыргып доозуп турар.

Кыргыттынган дүктү Шагаан-Арыгның дүк хүлээп алыр черинче чорудар. Аңаа келген дүктүң шынарын ылгап тодараткаш, дужаарын колхозчу эш М. Болат-оолга удурткан тускай звено харыылап турар. Кыргылда пунктузунда М. Ажы, Р. Шалган, С. Хандыңмаа ышкаш хүнде нормазын ажыр күүседип турар кыргыкчылар бар.

А. ДОНГАК.

Дүгү кыргыттынган 7000 ажыг хойну чуулдага киргеш, чайлагларже үндүрген. Ам сорулга болза арткан хойларның кыргылдазын дүрген дооскаш, чайлагладып үндүрер, сиген кезилдезин чорудары болур.

Д. КЫЗЫЛ-ООЛ,
хойжу бригаданың бригадири.

Улуг-Хем районнуң Жданов аттыг колхозунда кыргылда түлүктеп турар. **ЧУРУКТАРДА:** 1) колхозтуң дүк шынары ылгаар звенозунуң күрүнеге дужаары-биле дүктү сорттап турары. 2) Шынарын ылгап тодараткаш, савалаан дүктү деңзилеп турары.

С. ФЕОКТИСТОВТУҢ фотолары.

Байырлалга

Өвүр районнуң «Торгалыг» совхозунуң Чоза деп черде хойжу бригадазының хойжулары республика Наадымынга чедиишкинниг ужуражыр дээш бо үеде улам күжениишкинниг ажылдап, хой кыргылдазын шалыпкын чорудуп турар. Күрүнеге 14 тонна 835 кг дүк садар планының ам деӊ кезиин күүседип алган. Аныяк кыргыкчылар К. Кара-кыс, З. Сарыг-оол, С. Дадар, В. Дуңгар-оол, С. Чолдай олар хүнде нормазын 130—150 хуу күүседип турарлар.

Бистиң бригаданың хойжуларының көргүзүглери бо чылын черле шору. Төрүүр чүс хойга онаштыр Д. Анай-оол 104, К. Дадар-оол 99, К. Белек 96, О. Уйнуң-оол 94 хураганны камгалап алган.

Малчыннар Наадымынга болгаш ооң соонда Улуг Октябрьның байырлалынга уткуштур хойжулар боттарының чурттаалгазын улам экижидер дээш хемчеглерни ап турар. Өреге бүрүзү радиоприёмниктиг болур, өглерниң, бажыңнарның иштин сегидер, кежегелээр болгаш оон-даа өске. Бригаданың кежигүннери 8 хой кажааларын септеп, 3 чаа хураган кажаазын тудуп алган. Ам чурттаалганың бажыңнарының септелгезин кылыр.

Изиг-түлүк

«Улуг-Хая» совхозтуң Хайыраканда № 3 салбырының Сенекте хой кыргыыр пунктузунда бо үеде ажыл изиг-түлүк. Ында ниити ажылдап турар 150 кижиниң 90-ну кыргыкчылар. Июнь 26-га чедир 8,5 тонна хире дүк кыргыттынган. Хой бүрүзүнден ортумак кыргылда 2,5 кг болуп турарын ап көөрге, бо чылын хой дүгү эрткен чылгызындан дээре болуп турар. Чамдык хойжуларның көргүзүү 3 кг чедип турар.

Кыргыкчылар аразында чарышка Г. Шарап бирги, К. Картай-оол ийиги, Т. Долбаш үшкү черни ээлеп, хүнде 40-тен 80 чедир хойну кыргып турарлар.

Пунктуда ниитиниң чемненилгезин организастаан. Кызыл булуңда көргүзүг самбыразы хүн бүрү чаартынып, хүннүң маадырларын мактап бижип турар, хойларын кыргыдар хойжуларның графигин ында база чарлап каан. Пунктуда ажылдап турар кижилерниң хонар бажыңында ак чоорганнарлыг демир орунпарны салгылаан.

Маңаа 31 кодан хойну кыргыыр. Ам үеде хүнде муң хире хойну кыргып турарын алырга, кыргылданың темпизи ам-даа оожум. 72 электри хачыларның 20 хирези ажылдавайн турар. Бо хачыларны бүрүн ажылдаткаш, хол хачызы-биле кыргылданы катай чорудар болза, ажыл ам дүргедээр ужурлуг.

О. ТАВАА.

Арбын дүк дээш

Бай-Тайга районнуң ажыл-агыйларындан «Мурнакчы» колхоз хой кыргылдазын шалыпкын чорудуп, бо хүннерге чедир 5900 хойлардан 12 тонна 800 кг дүктү кыргып, бир хойга онаштыр 1,8 кг дүктү алган.

Булуңда кол кыргылда пунктузун электроагрегат-биле дерип тургускан. Ында 20 электри, 10 хол хачылыг аныяк кыргыкчылар ажылдап турар. Кыргыкчылар аразынга социалистиг чарышты калбартып, тиилекчилерни шаңнап мактаар чорук оларны күжениишкиннииг ажылдаарынче улам-на сорук киирген. Аныяк малчын Саая Бегзи электрилиг хачы-биле хүнде 70—90 хойну, Хомушку Лопсан-оол — 70—80, Доспан Кара-оол—60—70 чедир хойларны кыргып турар.

• • •

«Тээли» совхозтуң төвүнде 100 хачылыг электри агрегатта чүс ажыг оолдар, кыстар хой кыргып турар.

Кыргылда оожум

Эрзин районнуң «Мөрен» колхозунда хой кыргылдаазы оожум чоруп турар. Ооң чылдагааны ында кыргыкчыларга таарымчалыг байдалды тургуспаанында. Колхозта уруглар яслизи чок болганындан чаш уругларлыг иелер кыргылдага уруглары-биле келгеш, орта ажылдавайн турар. Чамдык иелер кыргылда пунктузунга бичии уруглары-биле кээп ажылдаарга, олары ыглажып, шаптыктап турда, ажыл кайы хире бүдүрүкчүлүг болурул, ынчаш?

Бо байдалды өөренип көрүп, дарый бир янзы көрбес болза, кыргылданың хуусаазы узаар, чидирии улуг болуру чугаажок.

Д. ХАНДЫ-СЮРЮН.

СОВЕТ ЭРГЕ-ЧАГЫРГАНЫҢ
50 ЧЫЛ ОЮНГА

ИЮНЬНУҢ ПОЛИТИКТИГ ЧЫСКААЛЫ

Революсчу пролетариаттың күштериниң болгаш политиказының көрүлдези

Андрей СВЕРДЛОВ,
төөгү эртемнериниң кандидаты.

1917 чылдың июнь 18-те (чаа сан-биле июль 1-де, моон ынай эрги сан-биле айыткан) кижилерниң далай ышкаш күчүлүг чалгыы Петроградтың делгем шөлдерин болгаш проспектилерин дола берген. Ажылчыннар, солдаттар, матростар соксаал чокка шуужуп чоруп турган. Чыскаалчылар муң-муң кызыл туктарны, «Бүгү эрге-чагырганы Советтерге!», «Он капиталист министрлер сөнезин!», «Дайын чок болзун!», «Бүдүрүлгеге ажылчын контролю!», «Хлеб!», «Тайбың!», «Хосталга!» деп дайынчы лозуннарны тудуп алгаш чоруп турган.

Балтий заводтуң ажылчыннары, путиловчулар, «Промет», «Старый Парвиайнен», «Рено», «Айваз» заводтарның ажылчыннары, идик дааракчылары, Нева заводтуң, Торнтон заводтуң ажылчыннары — бүгү пролетаржы Петроград, россий пролетариадының дайынчы авангардызы бооп чоруп турган.

180-ги курлавыр чадаг шериг полкунуң, 176-гы курлавыр полктуң, 3-кү адыгжы полктуң, Павловск полктуң, Семеновск полктуң, 1-ги болгаш 2-ги пулемёт полктарның, өске-даа кезектерниң, Петроград гарнизонунуң солдаттары чыскаалдыг колонналар-биле чоруп турган. Кронштадтың матростары чоруп турган.

Выборг районнуң колонналарын большевиктерниң Төп Комитеди, «Правда», «Солдатская правда» солуннарның редакциялары баштаан.

Ооң дараазында хүнде «Известия» солунга бижээни болза: «Троицк көвүрүгже, оон-даа ыңай көөрге, хатка чалгып, хүнге чайнаан кызыл туктарны туткан, ужу-кыдыы-даа көзүлбес, чалгаан хем дег, чон шуужуп чоруп турган...» («Петроград Советтиң Известиязы», № 96, 1917 чылдың июнь 20).

Россияның найысылалын шак ынчаар силгип, орус революцияның хөгжүлдезинге чаа **политиктиг кризис** болуп демдеглеттинген ол күчүлүг **политиктиг** чыскаалды амыдыралга чүү болдурганыл? Ооң төөгүлүг ужур-дузазы кандыг болганыл?

Июнь чыскаалы Петроградтың ажылчыннарының болгаш солдат массаларының күзел-соруунуң илередиишкининиң шуут түңнели болган, хоорай пролетариадының, петроград гарнизонунуң солдаттарының, бүгү чурттуң чонунуң мурнакчы бөлүктериниң ортузунга хайныгып үнген революсчу хөөнну ол илергейлээн. «Июнь 18-зи болза, номга азы солунга эвес, а кудумчуга, баштыңчыларны дамчыштыр эвес, а массаларны дамчыштыр **хөделириниң,** тайылбырлап таныштырарының — революцияны улам ыңай чорудар төлээде, тус-тус аңгылар канчаар хөделип, моон соңгаар канчаар хөделирин күзеп турарын тайылбырлап таныштырарының баштайгы политиктиг чыскаалы болган» деп, Ленин бижээн (Чогаалдары, т. 32, арын 361).

Хаанныг ёзу-чурумну дүжүрген хүнүнден бээр, Россияга буржуаз-демократтыг революцияның тиилээн хүнүнден бээр дөрт ай болуп бар чораан. Ол айларның дургузунда хөй кижилер чүвениң алыс ужурун медереп билип, боттарының турар ужурлуг черлеринге туруп алганнар. Өске чурттарга кажан-даа бооп көрбээн политиктиг хосталгалар Россияга нептерээн турган. Ынчалза-даа хосталга хосталга-ла ыйнаан, а эрге-чагырга капиталистер, помещиктерде хевээр артпышаан, чурт айыылдыг халаптың бүдүүзүнде турган, фабрика болгаш завод ээлери бүдүрүлгелерни удаа-дараа хаап, ажылчыннарны массалыы-биле үндүрерин чарлап, бүдүрүлгени сандарадып, революсчу ажылчыннарны аш-биле боой тударын оралдажып турган. Транспорт сандараан. Экономика талазы-биле хоозураашкын диргелип кел чораан.

Түр чазак хаанныг дайынны доозарынга кандыг-даа хемчеглерни чүгле албаан эвес, харын база англи-француз капиталистерге ажыктыг кылдыр фронтуга чаа шаап халдаашкынга белеткенип турган. Ажылчыннар, солдаттар хлебти-даа, черни-даа, тайбыңны-даа, **ёзулуг** хосталганы-даа албаан. Контрреволюция шаап халдаашкынче шилчип турган.

Социалистиг партиялар болур меньшевиктерниң болгаш эсерлерниң удуртукчулары аткаар улуг базымны кылган. Түр буржуаз чазакка удур партияларның ролюн ол удуртукчулар ук чазакка шуут киржилге-биле солуп, буржуазияны камгалаан болгаш аңаа бараан болурунче ажыы-биле шилчээннер. «Революцияның ийиги үе-чадазы (май 6) ...Советтерниң хөй нуруузунуң партияларын (ылавылаарга, эсерлерниң болгаш меньшевиктерниң — **А. С.**) чазак партиялары кылдыр хуулдурган» деп, Ленин айтып турган. (Чогаалдары, т. 32, арын 332).

Шаг-үе эртип, байдал улам аар, улам-на халаптыг болуп бар чыткан. Чоннуң килеңнээшкини күштелген. Солдат массаларның, хамыктың мурнунда найысылалдың революстуг гарнизонунуң солдаттарының ортузунга килеңнээшкин онза күштелген турган. Ол база-ла билдингир: чогумна харын аар-берге байдалдар солдаттарга шуут хамаарылгалыг болуп, фронтуга шаап халдаашкынны белеткеп турар дугайында дыңнадыглар бирги ээлчегде оларны дүвүреткен. Шериг албанныгларының кол эргелериниң саавырын боттандырар дугайында Керенскийниң шериг болгаш далай министриниң май 11-де үндүрген дужаалы азы декларациязы солдаттарны хөлзедип үндүрген. Солдаттарга февраль революциязының берген демократтыг эргелерин ол дужаал херек кырынга шуут чок болдурган. РСДАП (б)-ниң фронт болгаш тыл шериг организацияларының бүгү-россий конференциязы Түр чазактың министриниң ол декларациязының алыс ужур-утказын тайылбырлавышаан, чөптүү-биле айтып турганы болза:

«...Болуунуң кол чүүлдериниң болгаш ниитизи-биле чамдык чугула пунктуларының талазы-биле алырга, ук декларация херек кырында солдаттарның эрге-шөлээ чок чоруунуң декларациязы болур-дур» («СЭКП — съездилерниң резолюцияларында болгаш шиитпирлеринде», 1 кезии, 1953, арын 360).

Питерниң солдат массаларының иштинге революсчу удурланыышкын хайныгып, солдаттар кудумчуже чаза булгап үнеринче чүткүп турган.

Большевиктерниң шериг организациязы (Военка) солдат массаларның хөөннериниң судалын бүзүрелдии-биле билип, политиктиг чыскаалды чорударының ажыктыының болгаш болдунар аргазының дугайында айтырыгны май 23-те чугаалажып көрген («1917 чылдың май — июньда „Россияга революстуг шимчээшкин», Москва 1959 чыл, арын 483—485). Июнь 1-де большевиктерниң Шериг организациязының чаңгыс үн-биле доктааткаңы: петроград гарнизонунуң солдаттарының чыскаалын солдат массаларның революсчу күзел-соруун съездиниң мурнунга илергейлээри-биле Советтерниң съездизинге капсырлаштыр чорудар. «Ук чыскаал болза, съездиден орук үндүрер ужурлуг көшке болур» деп, Шериг организациязы демдеглеп турган. Шериг организациязы бодунуң шиитпирин большевиктер партиязының Төп болгаш Петроград комитеттеринге көрдүрери-биле киирген. (Ол-ла ном, 485 арынны көр).

Июнь 6-да Төп Комитет, РСДАП (б) ТК-ның чанында Шериг организациязы болгаш Петроград комитединиң күүсекчи комиссиязы кады чыылган. Ол хуралга Военканың удуртукчузу Н. И. Подвойскийниң илеткелин дыңнааан соонда дораан-на санал-онал бериишкини шыңгыы болуп эрткен. Ленин, Свердлов, Сталин, Володарский чыскаалды чорудары дээш шиитпирлиг саналдап, чыскаал болза ажылчыннарның болгаш солдаттарның болган турар ужурлуг дээрзин демдеглээннер. «Ажылчыннар чокка хоржок» деп Ленин чугаалап турган. (База-ла ында, арын 486).

Каменев, Ногин, Зиновьев оон өске турушту ээлээннер. Чыскаалдың ужур-дузазын көрбейн түр бис деп, олар чулчуруп турган. «Сорулгазы чүл?» деп, Каменев алгырып турган. «Ажылчыннар чүткүвейн турар ышкажыл» деп, Зиновьев чулчураан. Ол хоржок, бисте күш эвээш-тир, чыскаалдан ойталаар херек деп, дүжүп берикчилер чугаалап турганнар.

Оларның ол бодалын буруу шапкан.

Байдалды болур-чогууру-биле тодарадып көөр болгаш ийи хонгаш база катап чыглыр база техника талазы-биле айтырыгны шиитпирлээр деп, Ленинниң саналын Төп Комитет хүлээп алган. (База-ла ол арында).

Ол саналды ёзугаар кылган-даа. Июнь 8-те 150 кижи: Төп Комитет, Петербург комитеди, районнарның партия организацияларының, Шериг организациязының, фабрика-завод комитеттериниң, профэвилелдериниң төлээлекчилери чыылган. Съездиниң хөй нуруузунуң туружу пролетариаттың калбак мурнакчы бөлүктериниң болгаш армияның бодалы-биле кайы хире дүүшпейн турарын ол съездиге көргүзерин большевиктер шиитпирлээн: чыскаалды июнь 10-да, субботада, хүндүскүнүң 2 шакта эгелээрин айыткан. Ынчалза-даа чыскаал болбайн барган. Чүге? Советтерниң бирги Бүгү-россий съездизиниң мурнунга боттарының күзел-соруун илергейлээринче чүткүлдүг ажылчыннарның болгаш солдаттарның тайбың политиктиг чыскаалын үскен буруулуглар болза Советтерниң ол съездизи, ооң меньшевик-эсер удуртукчулары болган.

Июнь 9-та съездиниң кежээки хуралынга ооң даргалакчызы меньшевик Чхеидзе ээлчег чок медеглелди хенертен кылган. Революцияның бүгү чорудуушкунунга айыылдыг уржуктарны чедирип болур массалыг чыскаалдарны даарта Петроградка эгелээри-биле белеткеп турар-дыр деп, ол чугаалаан.

Чүү ындыг чыскаалыл ол? Кым? Канчаар? дээн ыыт-шимээн, үннер залга хөлзеп үнген.

Айтырыгны фракцияларга тус-тузунда чугаалажып көөрү-биле чапсарлаан, а дүнекиниң бир шакта, кажан съездиниң пленарлыг хуралы катап эгелээн үезинде, меньшевик Гегечкори индирге үнүп келген. «Правда» солуннуң даарта үндүрери-биле белеткээн дугаарын хоругдааның Гегечкори съездиниң делегаттарынга мынчаар дүвүрээзин-биле медеглээн: «Революцияның дайзыннарының (ылавылаарга, большевиктерниң — **А. С.**) согугларын силерден бүдүү белеткеп турар-дыр» («Новая жизнь» солун, № 45, 1917 чылдың июнь 10-да). Найысылалдың ажылчыннарынга болгаш солдаттарынга ТК-ның, Петербург комитединиң болгаш өске-даа организацияларның кыйгырыын «Правданың» ол дугаарынга парлаан турган. «Правданың» бо дугаарын типографиядан оорлап алган чүве-дир.

Аңаа дүвүрээн съезд бадылаашкынга киржиринден ойталаан большевиктерниң тайылбырын дыңнаарын безин күзевээн болгаш чоокку хүннерде кандыг-даа чыскаалды чорударын хоруур деп доктаалды бадылаашкынның хөй нуруузу-биле хүлээп алган.

Съездиниң ындыг доктаалы үнген соонда, большевиктерниң партиязы канчаар хөделир ужурлуг турганыл? Июнь 10-да дүне 2 шакта Төп Комитеттиң чыглыр аргалыг болган хуралы ол айтырыгны шиитпирлээн. Ол хуралга ТК-ның тос кежигүннериниң бежи: Ленин, Свердлов, ТУДУГЖУ ЭЖИНИҢ ДУГАЙЫНДА

КӨДЭЭ БЫЗАҢЧЫ

«Тыва көдээ тудуг» трестиң Бай-Хаакта көжүп чоруур № 585 механизастаттынган колоннаазының комплекстиг бригадазының ажылының дугайында, ол бригаданың бригадири Тыва АССР-ниң алдарлыг тудугжузу Мартай-оол Узун-Кыргысович Доржу-биле аравыста болган чугааның дугайын «Шынның» номчукчуларынга сонуургадыр бодадым. Таңды сыннарының эдээнде чаттып баткан делгем ховуда тараа шөлдери ногаарара берген, хевис-ле. Ол тарааның ээзи Күр чер совхозтуң сууру кончуг чараш. Ол чаагайжыды туттунган сууру үндезилеп тудуп тургузарындан эгелээш, үзүктелиишкин чок ажылдаан Мартай-оол Узун-Кыргысовичиниң бригадазы каш чыл улаштыр ында ажылдап турар.

Бистиң бригадавыс тараалаң совхозтуң ажылчы чонунга, культура амыдыралдың тудуу 330 олуттуг 2 каъттыг клубту тудуп турар. А эш Доржунуң бригадазы бистиң-биле кожа 2 аал ишти чурттаар чуртталга бажыңын дөрбелчиннеи дилген ыяш-биле тудуп турар. Кайы-даа тудугнуң темпизи хүн-бүрү дүргедеп-ле турар. Тудугжу кижи болганымда, ол кожа ажылдап турар бригаданың ажылдап турарын хажыызындан магадап көрүп турар мен.

Ажыл шагы төнери билек, ол бригаданың тудугжулары-биле болгаш бригадири-биле хөөрежип, арга-дуржулга солчуру-биле ынаар базыптым. Бригадада ажыл шагы төнер хамаан чок, харын изиг түлүк чоруп тур. Балды, хирээ даажы таңгылаңган, баштак чугаалар дыңналган, хөглүг кончуг. Бызаңчыларның ажылын сонуургап көрүп, бо хире демниг бригада бисти ажып кааптар чадавас эвеспе деп бодап тур мен.

7 шак чедип чорда, ажылын доостулар. Ам-на оларның-биле болгаш бригадир-биле хөөрежир аргалыг болдум. Бежен хар чоокшулай берген, ортумак дурт сынныг, чазык шырайлыг бригадир болгаш ооң өөрү хүнде кылган ажылын түңнеп, даарта чүнү кылырын сүмележип турлар. Бригаданың болгаш тудугжуларның ажылы-биле сонуургап танышкаш, Кызылдың тудугларынга бодумнуң канчаар ажылдап турганымны, ылаңгыя республика амыдыралынга онза тудуг Телевидение төвүнүң тудуунга ажылдаанымны, 964 уруглар өөренир № 14 школаның тудуунуң дугайын допчузу-биле сонуургадып чугааладым. Олар мээң чугаамны дыка сонуургап дыңнадылар.

Бригаданың кежигүннери чугаасооттуг эрес эрлер дээрзин оларның сөглээн сөс бүрүзүнден, чугаалажып оргаш, эскерип кагдым.

—Бо чыл төөгүлүг чыл болгай. Силерниң бригада кандыг хүлээлге алган ажылдап турарыл, бригаданың белээ чүү ирги? деп сонуургадым.

— Бүгү совет кижилер-биле бир демей боттарывыстың мурнувуста улуг сорулганы салып алган ажылдап турар бис. Чыл эгезинден май 1-ге чедир 4 аал ишти чурттаар 2 бажыңны ажыглалга киирдивис. Ам ында улус чурттап турар, 2 болгаш 4 аал ишти чурттаар 5 бажыңның фунтаментизин салып белеткеп алган бис. Ол ышкаш ол бажыңнарның бок төгер оңгарларын, кодан девискээрин херимнээриниң белеткел ажылдарын дооступус. Ам бистиң кылырывыс арткан 5 бажыңны Октябрьның социалистиг революциязының төөгүлүг бежен чылының бетинде 12 хонук бурунгаар доозуп, ажыглалга киирер бис—деп, бригадир бүзүрелдии-биле чугаалады.

— Эрткен чылын, 60 кижи чурттаар чуртталга бажыңын дужаар хуусаазындан ыракта эрте доозкаш, 300 рубль немелде шаңнал акшаны база алган бис. Бистиң бригаданың кежигүннери берген сөзүн бүрүн ээлээр, бүзүрелдиг улус-ла болгай — деп, аныяк тудугжу Р. Күжүгет бригадирниң харыызын немеп кагды.

— Айның бүдүрүлге планын кайы хире күүсеттиңер, тудуг материалы-биле хандырылга кандыг ирги?

— Мурнунда чылдарда Кызылдан КМК 62 хандырып турган, ынчан чамдык үелерде үзүктелиишкин тургулаан. «Тыва көдээ тудуг» трезин тургусқан соонда, байдал көдээ тудугжуларның, бистерниң, ажылдаарывыска таарымчалыг апарган. Ам планны 140—156 хууга күүседип келдивис.

Алдарлыг тудугжунуң бо чугаазын бирден бирээ чокка кичээнгейлиг дыңнадым.

— Мартай-оол Узун-Кыргысович, силер тудуг ажылынга үр чыл ажылдап, улуг дуржулгалыг орукту эрткен-дир силер. Бо үениң иштинде тудугжунуң бедик мергежилинге чеже аныяк тудугжулар өөреттиңер, олар кандыг-кандыг мергежил чедип алдылар?

— Тудугжунуң тускай мергежилинге дыка хөй аныяктарны бедик мергежилдиг тудугжулар кылдыр өөреттим. Олар амгы үеде бызаңчылар, дашчылар, печник болгаш харын чамдыктары нарын чазаныкчылар апаргылаан. Чижээ, бо Р. Күжүгет, Моңгуш Шылгаар-оол, Ооржак Достак-оол, Моңгуш Даваа балды туткаш бызаңнаар, мастерок тутса печка азы даш салыр, мурнакчы тудугжуларның одуруунда кирген, 4-кү разрядтың тудугжулары апарганнар — диди.

Мартай-оол Узун-Кыргысович Доржу чүгле тудугжу ажылында ак сеткилдиг ажылдап турар эвес. Ол Күр чер көдээ Советтиң депутады, тудуг профэвилел обкомунуң кежигүнү болгаш агитатор. Бо ажылынга база-ла ак сеткилдиг ажылдап, соңгукчулары-биле 2 удаа ужуражып, күүскомнуң шиитпириниң күүселдези дээш боттуг хемчеглерни чорудуп турар.

О. САМБУ,
тудугжу.

Ам-даа соруктуг ажылдаар

Ээрбек чону ону эки билир. Бодунуң тура-хөңнү-биле чугаа көвүдедип чулчуруп, дыл көвүдедип тып-даа чорбас, чораан-на боду ол, чугаа эреп айтырарга чугаакыр, чугулазын сөглээрге хүлээп алыр, чайлыг үезинде өөнге хол куруг олурбас: баг-манчаан чымчадып, колун-чирим кылып, бижек туткаш бизеп, балды сывы чазап, алызы дарган уктуг кижи болгаш, демир изиткеш соктап, бөдүүн арга-биле бирле чүве дуңзаалап орар.

Ээрбекке баштайгы МЧАЭ, ооң соонда — колхоз тургустуна бээрге, дарган кижилерниң бирээзи база ол болган. Ынчаардагы дарганның бодунга аар-ла турган: чоон-чоон, улуг-улуг демирлерни хөрүк-биле кызыткаш, кара күш-биле шыйтыладыр каккылаар, оон бир-ле чүвени кылып алыр, андазын бизи кылдыр безин эптей каккаш, чидидир бизээр. Ам ындыг чүве кайда боор... Дарганнаар чер улуг мастерскаяже шилчээн болгай.

Солагай Таңгыт дөртен ийи харлап турда ындыг турган. Ээрбек чону эндевээн-даа: холум-холум кылдыр ажылдап билир, хырным-хырным кылдыр чип билир, кажар малчын кижи боорга, ону хой малдадып каан. Ооң кадайы Таңгыт Өпей-Уруг: «аныяандан таныш ажыл актыг чаагай оң» дээш, кодан хойну үзүп алганынга база өөрээн-даа.

Оон бээр ийи он — чээрби чыл эрткен. Ооң он алды чылын төрүүр хой кадарарынга эрттирген. Чылдың-на түңнел үнер — Таңгыт биле Өпей-Уруг мактадып үнер. Төрүүр хой бүрүзүнден хураганын менди алган, харын-даа ажыр алган чылдары хөй. Чаяанны ажыл-биле ажыдар деп, тыва улус чугаалажыр чүве болгай, олар дээрге өскелер-биле солуп болбас, мергежээн, ажылынга сундулуг малчыннар болу берген.

...Оларның шаңнатканы хүндүлел бижиктер-ле хөй. Бирээзи бодур. «Социалистиг тургузуушкуннуң херээнге идепкейлиг киришкени дээш Тыва автономнуг областың он чыл оюн таварыштыр С. К. Таңгытты ажылчы чоннар депутаттарының Тыва область Советиниң күүсекчи комитеди болгаш СЭКП область комитеди Хүндүлел бижик-биле шаңнап тур». Ооң соонда-даа хүндүлел бижиктерни ап турганнар. Эки ажылдың демдээ ол.

Кыжын боорга, Дөгээ даанга, улуг оруктан ырак эвес черге, Таңгыт хойжунуң кыштаа турар. Хойларын бир хүн боду, дараазында хүн — кадайы кадарган, хөй нуруузунда-ла ук ажыл өгнүң эр ээзинче чайылгаш турар. Оларга дузалажыптар кижи каш чыл улаштыр барык-ла чок турган. Кандыг-даа ажылга — боттары. Чамдык сакманщиктер келзе-даа, ажылдың бергезинден чалдангаш дедир чана-даа бээр, азы ажылды эъдинге киир кылбайн-даа турар. Ынчалза-даа хоочун малчыннар өскениң ындыг «дузазын» билзе-даа, сен ындыг болдуң, ону-мону кылбадың деп оларга чеме сөс сөглеп көрбээн. Оон туржук, сен дизе уруу, чемелезе кадайы дээн ышкаш, ындыг эпчок чүве кылып, багай сөс эдип чорбаан. Таңгыт ашак турган: «Өттүнчек өөренир, өжеш өөнделевес» деп үлегер домакты ажыглап алгаш, дузалакчы малчынның сеткил-чүрээнче дээй чугаалай кагылаптар.

Бо кырганнар сөөлгү үш чылдан бээр хунан хой малдап эгелээннер. Кыштың, частың бергезин ап көөрге, төрүвес-даа болза аныяк хойну чыл ажырары, эдержилгеге киирерин чедир ажаап карактаары амыр эвес-ле болгай. Эрткен ажыл-агыйы чылында ажаап турганы хунан хой бүрүзүнден 2,5 дүк алгаш, кырганнар малчын адын сыкпааннар.

Ам чайлагда. Енисейниң эриинде чаңгыс өг турар. Мал-маган шимээнинден өске онзаланып дыңналыр дааш чок. Ол-бо чүгүрүшкен уруглар-даа чок. Ийи кырган — Таңгыт биле Өпей-Уруг эртежик-ле хөлзеп үнер. Хоюн кайнаар үндүрерил, чүү хире болгар суггарып киирип келирил, ооң соонда канчаар дыштандырарыл, катап кайнаар үндүрерил... Чээрби чылда дугуржуп сүмележип келген ол чугаа черле алыс шынныг.

Таңгыт ашак хойларын сүргеш, Дөгээ даанче углуг чоруптар. Ооң бодалынга, канчап билир, мындыг чүве-даа кире бээр чадавас: кыраан улус ам мал соондан чоруп деп чүве берге болгай аан... Ынчалза-даа Ленин орденниг «Кызыл тараачын» колхозтуң малчыны кижи болгаш, сеткили улам сергек. «Аарып орарым-на берге-дир, дуңмаларым, оон башка ам-даа мал малдап чораан болзумза...» деп, Өпей-Уруг кадайның чугаазын дыңнаан бис. Таңгыттың бодалы ам-даа быжыг: өөренген ажылындан чарлыр хөңнү чок.

Ам-даа улуг чедиишкинниг болуңар, эргим кырганнар!

А. СЫЫН-ООЛ.

Улан-Баторда үер

УЛАН-БАТОР. (СЭТА). Чайыктаашкын болгаш Тола хем эриин ашкан ынчаш Улан-Батор хоорайның бир району үерге таварышкан. Моол эрге-чагыргалар хоорайны үерден камгалаары-биле хемчеглерни ап турар. Бүгү ажылды удуртур штабты тургускан. Министерстволарның, төп албан черлериниң болгаш найысылал организацияларының ажылдакчыларын, улус армиязының болгаш шагдааның дайынчыларын мобилизастаан. Техникалыг совет тудуг организацияларын үерге удур демиселге кииириштирген. Кижи талазы-биле когарал чок. Хоорайның амыдыралы өй-тавында. Суг болгаш электроэнергия-биле хандырылга соксавайн турар. Харылзаа, радио, магазиннер, бүгү хевирниң транспорту ажылдап турар.

ДАШТЫКЫДА

Кол Ассамблеяның онза сессиязының хуралындан

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). «КНО бодунуң хүлээлгелерин күүсетпейн баар болгаш бодунуң принциптеринге өскерликчи болу бээр болза, Нациялар Лигазының салым-чолунга туттурган чоруп бээр»—деп, **Ливанның даштыкы херектер министри Жорж Хаким** сагындырган. Израиль агрессияның уржуктарын узуткаар болгаш Израильдиң шериглерин тайбыңчыдылга шугумунуң артынче соңгаарладыышкын чокка үндүрер дугайында айтырыгны көөрүн үргүлчүлеп турар КНО-нуң Кол Ассамблеязының онза сессиязының сөөлгү хуралынга ооң чугаазынче кол кичээнгей салдынган.

КАР-га, Сирияга болгаш Иорданияга Израильдиң июнь 5-те халдаазын Жорж Хаким кара сагыштыг, баш бурунгаар белеткелдиг чорутган агрессия дээн. Кожазында араб күрүнелерге удур израиль агрессияның хөй үүлгедиглериниң эң айыылдыы ол халдаашкын болган.

Агрессия үүлгедири болгаш күчүлелдиг күш ажыглаары Устав ёзугаар хоруглуг болгай. Бодунуң эжелеп алган девискээрлериниңден доп дораан болгаш кандыг-даа негелделер чокка үнүп бээр кылдыр Израильди хай дээри эргежок чугула. Ооң девискээрин аңаа алгыттырып болбас.

Дайын күжү-биле эжелел кылыр чорук эжелеткен девискээрлерни холгаарлаар кандыг-даа юридиктиг эргени эжелекчиге бербес болгай деп, **Эквадорнуң төлээзи Леопольдо Бенитес** чугаалаан. Боттарының чазааның берген онза чагыгларын ёзугаар Эквадорнуң төлээлери Израильдиң эжелеп алган девискээрлериниң кандыг-даа кезиин ооң холгаарлаарынга болгаш чугаалажыышкыннар үезинде бодунга ажыктыг туруш тургузуп алырынга эжелелди ооң ажыглаарынга удурланып тур. Ынчангаш Эквадорнуң төлээлери израиль шериглерни чайладып үндүрер дугайында негелдени деткиир деп, Ж. Хаким чугаалаан.

Ындыг турбуже агрессорнуң шериглерин чайладып үндүрерин өске айтырыглар-биле холбаштырган, Леопольдо Бенитес бодунуң-на чарлаан турушундан чайлай берген.

Израильдиң ыят чок ёразын **Голландияның даштыкы херектер министри Лунс** эң ажыы-биле камгалап үнген. Бодунуң империязының барык шуптузун оскунза-даа, колонизаторларның политиказындан ойталаваан, колонизырак күрүнени төлээлевишаан, Голландияның төлээзи боттарының хамаарышпас чоруун камгалап турар күрүнелерниң эрге-ажыктарынга бо удаада база удурланып үнген. Голландияның төлээзи идегет агрессияны буруу шаварынга, израиль шериглерни чугаа чокка чайладып үндүрерингe болгаш ол негелделерни айыткан совет резолюция төлевилелинге удурланган.

Эжелекчи «чаңныктыг дайынның» уламындан «Чоокку Чөөн чүктүң улустарының чүректеринге болгаш сеткил-сагыжынга шуурган дег килеңнээшкини хайнып үнген, ындыг килеңни олар төөгүде ынчалдыр килеңнеп-даа чорбаан болгай». Ындында-ла халаптыг болгаш дүшкүүрлүг байдалдыг турган девискээрге ындыг болуушкун өөскүп үнген деп, Мануэль Аснар (Испания) медеглээн.

Ындыг турбуже Испанияның төлээзи амгы Чоокку Чөөн чүк кризизинге Араб Чөөн чүкке барыын талакы күрүнелерниң туруштары баксырай бээрийне деп, бодунуң чазааның сагышсырап турарын база илергейлеп чугаалаан.

• • •

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). КНО-нуң Кол Ассамблеязы бодунуң ажылын үргүлчүлевишаан. **Югославияның төлээзи Данило Лекич** каяа-даа каттышпаан бир бөлүк чурттарның резолюция төлевилелин киирген. Израильдиң чепсектиг күштери Каттышкан Араб Республиканың, Сирияның болгаш Иорданияның девискээрлерин эжелеп алган деп ол төлевилелде демдеглээн. Ук резолюция Израиль биле араб чурттарның аразында тайбыңчыдылга дугайында дугуржулгаларны ёзугаар тургустунган тайбыңчыдылга шугумунуң артынче бодунуң бүгү шериглерин саададыышкын чокка чайладып үндүрериңче Израильди кыйгырган. Төлевилел КНО-нуң шиитпирин сагыырын хандырарын Чиңгине секретарьга база саналдаан болгаш ук резолюцияны Чиңгине секретарьның күүседиринге болдунар-ла бүгү дузаны чедирериңче бүгү күрүнелерни кыйгырган.

Бо төлевилелдиң кол сорулгазы болза эжелеткен девискээрлерден израиль шериглерни доп дораан үндүрерин хандырары болур деп, 15 чурттарның төлээлериниң өмүнээзинден резолюция төлевилелин саналдап киирбишаан, Д. Лекич демдеглээн.

Чаа Зеландияның төлээзи Ф. Корнер бодунуң чугаазынга израиль шериглерни чайладып үндүрери баш бурунгаар күүседир эңмежок хөй негелделерлиг болзун дээр сагыштыг болган. **Бразилияның даштыкы херектер министри М. Пинто** Израильдиң үүлгеткен агрессиязының ужурунда ооң онаажыр харысалгазын мырыңай чугаалавайн барган болгаш эжелеткен девискээрлерден агрессорнуң шериглерин чайладып үндүрер дугайында айтырыгны чугаалажырын соңгаарладырын бодааш, ону база хөй негелделер-биле холбаштырган.

Цейлонның төлээзи Тилакаратна эжелекчи шериглерни чайладып үндүрерин баш бурунгаар күүсеттинген турар негелделер-биле холбаштырар шиитпир үндүрериңче Кол Ассамблеяны албадаар дээн оралдажыышкыннарга шиитпирлиг-биле ойтур шавыышкын берген. Израильдиң шериглерин чайладып үндүрерин оон өске кандыг-даа айтырыгларны шиитпирлээринден хамаарылгалыг болдурган туруп болбас деп Тилакаратна демдеглээн. Чоокку Чөөн чүкке быжыг тайбыңны тургузарын хандырар дээш, КАР-ның, Сирияның болгаш Иорданияның девискээрлеринден бодунуң шериглерин «эки тура-биле, саададыышкын чокка» үндүрүп алырынче Израильди ол кыйгырган.

Төп-Африка Республикада алмаз байлаан казып келге-ле 30 чыл ажа берген. Ооң тывыжы хамаарышпас эрге-шөлээ чылдарында онза өзүлделиг апарган. 1960 чылдан 1966 чылга чедир алмаз тывыжы барык сес катап көвүдээн. Эрткен чылын чурт 550000 карат алмазтыг болган (1 карат — 0,2 грамм). Ол тывыштың 80 хуузун чурт иштиниң алмазчылары, оон өске 20 хуузун — даштыкы чурттарның улуг компаниялары берген.
ЧУРУКТА: Төп-Африка Республикада алмазты ынчалдыр тып турар.
СЭТА-ның фотохрониказы.

Айыылдыг планнар

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Сайгоннуң чалча ёзу-чуруму лаос патриоттарга удур демисел чорудар дээш Лаостуң девискээринче мурнуу-вьетнам улуг шериг кезектерин чорударын «чер-чер аайы-биле таарыштыр хуваап турар».

«Ол саналды Сайгонда улуг эрге-дужаалдыг америк албан кижилери деткип турар» деп «Нью-Йорк дейли ньюс» солуннуң Сайгонда корреспондентизи Дж. Фрид дыңнаткан. Корреспондентиниң дыңнадып турарын ёзугаар алырга, Лаостуң болгаш сайгончу ёзу-чурумнуң шериг кезектериниң кады хөделип болурун нейтралистер биле барыын үзелдиглерниң каттышкан күштериниң командылалының лаос штавының начальнигиниң оралакчызы генерал Купрасит Абхайның мындаа чаа Сайгонга чораан үезинде чугаалашкан.

Хүлээлгезинден дүшкен

МОГАДИШО. (СЭТА). Сомалиниң национал хуралы республиканың президентизи Аден Абдулла Османның эрге-хүлээлгеден дүжер дээнин хүлээп алган. Чуртка июнь 10-да чоруткан президент соңгулдазынга Абдирашид Али Шермар тиилээн, ынчангаш Осман эрге-дужаалдан дүжүп берейн деп дилег кылган.

Кения чазааның шиитпири

НАЙРОБИ. (СЭТА). Кенияның чазаа КУР-нуң Кенияда херектеринге түр бүзүреттирген төлээзин «ол чуртка туруп болбас кижи» деп чарлааш, чурттан үнүп чоруурун аңаа саналдаан. Ооң-биле чергелештир сүмележири-биле Пекинде кений элчинни Найробиже келдирткен.

Патриоттарның дайылдажыышкыннары

ХАНОЙ. (СЭТА). Мурнуу Вьетнамның Хосталга армиязының Тхыатхиен можуда хөделип турар дайынчылары дүне Гуэ хоорайже халдаашкын кылган, ооң түңнелинде дайзынның 800 хире солдаттары болгаш офицерлери сандан үнген деп Вьетнам информация агентилели дыңнаткан.

Таиланд министрниң медеглели

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). АКШ-тың күрүне секретары Д. Раск Таиландының даштыкы херектер министри Т. Коман-биле Вашингтонга ужурашкан. Таиланд министр ол ужуражыышкынның соонда өске айтырыглар-биле катай Вьетнамга дайылдажыр «кижилер хереглеттинип турарының дугайында» айтырыгны чугаалаштывыс дээн. Таиландының Мурнуу Вьетнамче 3 муң кижилиг шериг кезээн чорударын хүлээнгенин ол сагындырып чугаалаан.

Ногин, Каменев, Зиновьев олурушкан, орай дүне болган ужурунда оон өске кежигүннеринге дыңнадыг чедирер аргажок болган. Чыскаалды **принцип талазы-биле эргежок чугула** деп санап турган Ленин съездиниң шиитпириниң соонда **тургустунган байдалдарда,** кажан чыскаал Советтерге удур көдүрлүүшкүн кылдыр чайлаш чок хуула бээрин барымдаалааш, ону чорудуп **болбас** деп бодап турган. Ол-ла бодалды Свердлов база барымдаалап турган. Ооң түңнелинде олар ийилээ бадылаашкын үезинде дадалгалзаан. Баштайгы хүнден-не чыскаалдың удурланыкчылары болуп турган Зиновьев биле Ногин ону соксадыр дээш бадылаан. Айтырыг шиитпирлеттинген. Бүгү чүве хөделип эгелээн: ТК-ның, Петербург комитединиң, Военканың ажылдакчыларын, съездиниң большевикчи фракциязының кежигүннерин фабрикалар болгаш заводтарже, шериг кезектеринче чоруткан. Олар тайылбыр ажылын чорудуп, бүзүредип турган. Чыскаалче үнер деп кыйгырыгны «Правданың» арнындан ужулган. Июнь 10-да чаңгыс-даа завод, фабрика, шериг кезээ кудумчуже үнмээн.

Большевиктер партиязының салдарының өскен дугайын, массалар-биле харылзааны тудуп, шаг-үениң негелдезин барымдаалааш, оон аткаарлап билир дугайын ол чорук херечилеп турган.

Июнь 11-де ТК-ның хуралынга чыскаалды соксатканының чылдагаанын тайылбырлап тургаш, Лениниң айытканы болза: «Мындыг ийи барымдааның ужурунда ТК оон өскээр хөделип шыдавас турган: бирээде, эрге-чагырганың чартык органының (ылавылаарга, «Советтер съездизиниң — **А. С.**) талазындан чыскаалды эреңгей ёзу-биле хораанын алган бис; ийиде, «силерниң хөделиишкиннериңерни контрреволюцияның чаштынган күштери ажыглаарын күзеп турары биске билдингир» деп ол хоруушкунну чылдак кылган». (Чогаалдары, т. 32, арын 330).

Чыскаалды соксатканы дээрге, **«большевиктерниң шак ынчаар шиитпирлээни** ол. Бүрүнү-биле белеткээн аажок улуг чыскаалды ол хире дүргени болгаш организастыг соксатканының фактызы болза, найысылалдың пролетариады болгаш солдаттары кымның, кандыг партияның талазында турарыл деп чүвени боду-ла көргүскен.

Чыскаалды болдурбазын база оралдажып турган эсерлер болгаш меньшевиктер — съездиниң делегаттары июнь 10-нуң эртенинде хоорайже база тарап чорупкан. Ындыг болза-даа фабрикаларга болгаш заводтарга, шериг кезектеринге уткуп алыышкын оларның күзээни ышкаш болбаан. Аңаа баргаш, олар херектиң ужуру большевиктерниң «сүлчээзинде» эвес, а найысылалдың бүгү пролетариадының болгаш гарнизонунуң хөөнүнде-дир деп чүвени бүзүреп көргеннер.

Массаларның хөөнү съездиниң меньшевик-эсер кезиинче соок суг дег хөме куттуларда, ол бо удаада чөөн үзелдиң талазынче база бир чайгылган. Июнь 11-де, кажан меньшевиктерниң удуртукчузу Церетели съездиге калчаалыг хөөнүн чугаалап, большевиктерни сүлчээ кылган деп буруудадып, Питерниң ажылчыннарының болгаш революстуг солдаттарның чепсээн дүжүрер деп негеп турган үезинде, ону кым-даа деткивээн. Меньшевик-эсер удуртукчулар безин боттарының калчаарап барган эжинден чаржынчыы-биле чайлаар ужурга таварышкан.

Кандыг-даа чыскаалдарны чорударын оон мурнуу чарыында хораан ол-ла съезд «ниити совет ажылчын-солдат тайбың чыскаалды» Петроградка, Москвага, Одессага болгаш чурттуң өске-даа чамдык хоорайларынга июнь 18-те, воскресеньеде, чорудар деп шиитпирни июнь 12-де чаңгыс үн-биле хүлээп алган. Меньшевик-эсер удуртукчуларның хордаашкыны мырыңай билдингир болган: боттарының бүгү партийжи күштерин, бүгү совет аппаратты хөделдирип эгелээр, массаларны боттарының талазынче хандыдып, чыскаалды боттарының лозуңнары-биле, Түр чазакка бүрүн бүзүрелдиң болгаш деткимчениң, фронтуга боттарының белеткээн шаап халдаашкының чүүлдүгзүнериниң лозуңнары-биле эрттирерин хордаан. Ындыг болза-даа амыдырал оларның бүгү хордаашкыннарын ырадыр ап октапкан.

Июнь 18-те чартык миллион хире ажылчыннар болгаш солдаттар Петроградтың кудумчуларынче, Марс шөлче үнген. Россияның найысылалы ол хире массалыг, ол хире сырый каттышкан, ол хире чаңгыс эптиг чыскаалды кажан-даа көрбейн келген. Ол чыскаал большевиктерниң лозуңнары-биле эрткен. 3 азы 4 чөгенчиг бөлүкчүгештер (Плехановтуң «Единствозу» болгаш өскелер-даа) Түр чазакты деткиир дугайында лозуңнарны көдүрүп үндүрерин оралдашкан. Ынчалза-даа чыскаалчыларның массазы ол лозуңнарны ол-ла черинге үзе тырткылааш октапкан.

Москвага, Киевке, Минскиге, Ревельге (Таллин), өске-даа хоорайларга, бүгү чуртка массалыг политиктиг чыскаалдар база болгулаан. Ук чыскаалдар каш-каш воскресеньелерде үргүлчүлеп келген. Россияның чүс-чүс муң ажылчыннары болгаш солдаттары боттарының күзелин илергейлээн.

Июнь чыскаалының ужур-дузазын үнелеп көрбүшаан, В. И. Лениниң айтып турганы болза: бо чыскаал «революцияның угланыышкынын, мунгаш байдалдан уштунуп үнер арганы айтып турган революстуг пролетариаттың күштериниң болгаш политиказының көрүлдези болу берген». Воскресеньеде чыскаалдың аажок улуг төөгүлүг улуг ужур-дузазы ында», (Чогаалдары, т. 32, арын 360—381).

Июнь чыскаалы орус революцияның хөгжүлдезинге эргилдени болдуруп, социалистиг революцияның тиилелгезинче оон бурунгаар шимчээшкинин дүргедеткен.

(ПМА).

Делегей темазынга беседа

АГРЕССОРНУ СОЙГАЛААРЫ ҮРГҮЛЧҮЛЕВИШААН

Совет Эвилелиниң инициативазын ёзугаар чыылдырган КНО-нуң Кол Ассамблеязының онза тускай сессиязы Нью-Йоркта ийиги неделяда ажылдап турар. Политика талазы-биле чидиг демисел чоруп турар. Израиль агрессорлар каргышка таварышкан. Оларның эжелекчи бодалдары база ол ышкаш агрессияның өмээржикчилери — АКШ-та болгаш Англияда империалистиг бөлүктерниң кажарлаашкыннары сойгалаттырган. Ол империалистиг бөлүктер нефть компанияларының эрге-ажыктарынга бараан болуп турары билдингир болгай. Израильдиң агрессиязы болза, национал-хосталгалыг шимчээшкинниң отрядтарының бирээзинге удур, мурнакчы араб күрүнелерге удур делегей империализминиң ылаңгыя АКШ-тың реакцылыг күштериниң сүлчээзи болуп турар дугайында СЭКП ТК-ның Пленумунуң кылган түңнелиниң шынныын хөй делегаттарның саналдарында көргүскен фактылар бадыткап турар. Израильдиң агрессиязын деткивишаан, АКШ биле Англия араб улустарның национал-хосталгалыг шимчээшкинин узуткаар сорулганы салган.

Ам Кол Ассамблеяның сессиязының политиктиг улуг ужур-дузазынга, ооң үре-түңнелдиг бодалынга чигзинер кижилер израиль агрессорлардан болгаш оларның өмээржикчилеринден аңгыда эвээш-ле боор. «Кол Ассамблеяда чугаалажылга шугулдаашкынны хайныктырып турар» деп, «Нью-Йорк таймс» солун хомудап бижээн. Ол база-ла барымдаалыг. Ол-ла солуннуң бадыткап турары-биле алырга, совет резолюцияның кол кезин «аңаа удурланып турар делегаттарның бодалы-биле безин көөрге, Ассамблеяга бадылаашкынның үштүн эргежок чугула ийи кезиин аптар апаар». Совет төлээлерниң киирген резолюциязының төлевилели агрессорну шиитпирлиг буруу шаварын, араб күрүнелерниң эжелеттирген девискээрлеринден израиль шериглерни доп-дораан үндүрерин, чедирген когаралдың орнун Израильден эгидип төлеттирерин негеп турар болгай.

Агрессияның уржуктарын узуткаар болгаш израиль шериглерни тайбыңчыдылга шугумундан ыңай доп-дораан үндүрер дугайында айтырыг, бо кол айтырыгдан сессияны чайладыр дээр АКШ-тың, Израильдиң төлээлекчилериниң болгаш өске-даа чамдык төлээлерниң оралдажыышкыннарынга чөрүштүр, Ассамблеяның кичээнгейиниң төвүнде тургустунган.

Израиль агрессияның уржуктарын узуткаарынче чүткүл чүгле социалистиг чурттарның, араб күрүнелерниң—КАР-ның, Сирияның, Иорданияның, Сауд Аравияның, Йемениниң болгаш өске-даа чурттарның төлээлекчилериниң саналдарында эвес, харын база Индияның, Пакистанның, Непалдың, Гвинеяның, Индонезияның, Азияның болгаш Африканың өске-даа хөй чурттарының төлээлекчилериниң саналдарында сиңниккен. «Африканың болгаш Азияның, Чөөн Европаның болгаш араб күрүнелерниң хөй нуруузу совет төлевилелдиң негелделерин долгандыр сырый каттышкан» деп демдеглээр ужурга америк ЮПИ агентилел таварышкан.

Израильдиң чурт-девискээрни күш-биле бодунга каттыштырып алыр дээр негелдезинге удур туржуп, израиль шериглерин тайбыңчыдылга шугумундан ыңай соңгаарладыышкын чокка үндүрерин негеп турары дээш Совет Эвилелинге болгаш социалистиг өске-даа күрүнелерге, Азияның болгаш Африканың чурттарының хөй нурууузунга изиг өөрүп четтиришкинин Ирактың даштыкы херектер министри Аднан Пачачи бодунуң чугаазынга сеткил-сагыжының ханызындан илергейлээн. «Силерниң ээлээн туружуңар дээш, чөптүг чорукту деткээниңер дээш, чүректиң ханызындан өөрүп четтиришкинни силерге илергейлеп тур бис. Бо халаптыг шакта найыралдың холун биече сунганын бистиң улузувус кажан-даа утпас» деп, ол чугаалаан.

Агрессияны буруу шаварын негевишаан, делегаттар эжелеттирген араб черлерде израиль агрессорларның калбаа-биле чорудуп турар террорунуң фактыларын көргүзүп турар. Хамааты чонга удур араатанзыг аажылап, ону истеп сүрүп, төрээн черлеринден үндүр сывырып турар. Араб дескеннерниң саны көвүдеп турар.

Барыын талакы лагерьде чаңгыс эптиң чогун америк «Нью-Йорк таймс» солун хомудап турар. «Барыын талакының чаңгыс эвиниң артыы чок болур чыгады» деп, ол солун бижээн. Францияның ээлээн туружун бирги ээлчегде ынчаар айтып турары ол. Франция АКШ-тың болгаш Англияның арабтарга удур политиказын деткивейн турар. КНО-нуң Кол Ассамблеязының сессиязынга берген саналынга Францияның төлээлекчизи Кув де Мюрвиль Израильдиң девискээрин эжелеп алганынга удур саналдап, Израильдиң хөделиишкиннери биле Американың Вьетнамда агрессиязының аразында туруп турар тодаргай харылзааны айыткан. НАТО-да бактааган чамдык чурттар ол шериг бөлүглелиниң агрессчи шынарын бадыткап, эжелекчилерни камгалаарын, оор ёзунуң халдаашкынының түңнелдерин хевээр артырып алыр талазы-биле оларга дуза көргүзерин оралдажып турары-ла шын. Ассамблеяның индириинден Израильдиң төлээлекчизи шериглерни үндүрер дугайында айтырыгга Израиль турушту деткээни дээш чүгле АКШ-тың эвес, харын база Канаданың, Бельгияның, Италияның, Данияның төлээлекчилеринге өөрүп четтиргенин илергейлеп турганы таварылга эвес.

Кол Ассамблеяның сессиязы бүгү делегейге ажык байдал-биле эртип турар. Бо хүннерде бүгү кижилер кым, кандыг турушту ээлеп турарын көрүп турар. Араб чурттарның улустары боттарының шынчы өңнүктери кайдал, дайзыннары кайдал деп чүвеге база катап бүзүреп турар.

И. ЛАПИЦКИЙ.
(СЭТА).

СИЛЕРНИ ХҮЛЭЭП АЛЫРЫНГА БЕЛЕН

Сес чыл болгаш ортумак школаларны доосканнарның хөй нуруузу боттарының шилип алганы-биле улус ажыл-агыйының янзы-бүрү адырларынга ажылдай бээрлер, а чамдыктары өөредилгезин уламчылап, тускай ортумак болгаш дээди өөредилге черлеринге барып өөренир. Бистиң чуртувустуң аныяктарынга өөрениириниң, ажылдаарының оруу ажык, олар боттарының күзээни-биле өөренип, ажылдап турарлар.

Коммунистиг тургузуушкунуң үезинде тускай эртемниг кадрлар хүн бүрү хөйү-биле негеттинер. Ынчангаш, бистиң Коммунистиг партиявыс, Совет чазаавыс тускай ортумак школаларның четкизин калбартырынче улуг кичээнгейни салып, хөй түңнүг акша-хөреңгини тускайлап келген. Совет Эвилелинде профессионал-техниктиг, чаңгыс хевирниң хоорай болгаш кодээниң профессионал-техниктиг училищелери ажылдап турар. Бо тускай ортумак өөредилге черлери улус ажыл-агыйынга тускай эртемниг ажылчын кадрларны белеткеп турар. Хоорай хевирниң профессионал-техниктиг училищелер үлетпүр бүдүрүлгелеринге, тудугга, транспортка болгаш культура-амыдырал черлеринге тускай мергежилдиг ажылчын кадрларны, кодээ хевирниң профессионал-техниктиг училищелер кодээ ажыл-агыйны механизастаар болгаш электрижидер кадрларны белеткээр.

Профессионал-техниктиг училищениң өөредилге программазы ийи чыл хуусаалыг болгаш өөредилге чылы доостурга, өөреникчилер ийи ай дыштаныр. Училищелер бедик мергежилдиг башкылар-биле хандыртынган, оларның эргезинде чаа техника-биле дериттинген өөредилге мастерскаялары, лабораториялар болгаш бүдүрүлге баазалары бар.

Училищелерниң бүдүрүлге хевиринге тургустунган өөредилге баазалары теория-биле практиканы холбаарынга улуг ужур-дузалыг.

Училищелерниң өөреникчилериниң бүдүрүлге мергежилин тускай технологтуг болгаш ниити техниктиг база ниити билигниң өөредилгези-биле (бүдүрүлгениң технологиязы, техниктиг механика, электри техника, техниктиг шыйылга, бүдүрүлгениң кол механизациязы болгаш автоматизациязы, ниитилел политиктиг, кол эстетиктиг кижизидилге болгаш өске-даа өөредилге) холбаштырып чорудар.

Өөредилге чорудулгаларынга программа ёзугаар кино өөредилгезин база чорудуп турар. Училищелерде техниктиг, бот-тывынгыр бөлгүмнер бар, техниктиг бюллетень доктаамал үнүп, техниктиг конференцияларны организастап турар. Өөреникчилер боттарының техниктиг чогаадылга ажылдарының делгелгезин чыл бүрү организастаар.

Эстетиктиг кижизидилгени училищелерниң бүгү өөредилгезиниң дургузунда чорудуп турар. Өөреникчилер боттарының культуразын бедидип, амыдыралга эки чүүлдерни шиңгээдип, күш-ажылга, боттарының шилип алган профессиязынга эки чаңчылдарны ап турарлар. Училищелерде күш-культура болгаш спорт дыка сайзыраан, шериг-патриоттуг кижизидилгеже онза кичээнгей салдынган. Өөреникчилерниң күш-дамыр кижизидилгезин күш-культура урокатарынга эргирип, күш-культура болгаш спорт ажылын класстан дашкаар училищелерге спорт ниитилелдери чорудуп турар.

Профессионал-техниктиг училищелерге өөренири халас. Өөреникчилер идик-хеп-биле, аъш-чем-биле халас хандыртынар. Училище дооскан өөреникчилерни бүдүрүлге, тудуг болгаш өске-даа организацияларже тускай эртемниң аайы-биле разрядтарны тывыскаш, организастыг чорудар. Сургуул доосканнарның шөлээзин ажылдап барган бүдүрүлгелер, тудуг организациялары, совхоз, колхозтар, организациялар боттарының күсели-биле доктааттынган тариф ёзугаар, разрядын азы шалыңын барымдаалап бээр. Дыштаныр шөлээни 18 хар четпээннерге бээр болгаш хуусаазы бир ай, оон өрү назылыгларның шөлээзи бүдүрүлгелерде тускай эртемниглерге доктааттынган чурум ёзугаар болур. Училище доосканнарның ажыл стажынга училищеге өөренип турган чылдарын киир санаар.

Бистиң республикада хоорай болгаш кодээ хевирниң профессионал-техниктиг училищелер ажылдап турар, чыл-чылда-ла онон тускай эртемниглерни белеткеп үндүрүп, улус ажыл-агыйының чугула участоктарынче чорудуп турар. Тываның баштайгы үлетпүрү — даг-дүгү комбинаттың төвү — аныяк хоорай Ак-Довуракта № 41 профессионал-техниктиг училище 1967—1968 өөредилге чылында өөренир сургуулдарны хүлээп ап эгелээн. Училище трактор, автомашина септекчилерин, дашчыларны, бызаңчыларны штукатурщуларны, будукчуларны белеткеп үндүрер. Өөренирин күзээннер сургуулга кирериниң бүгү документилерин четчелээш, училищениң дирекциязынче чорудар азы боду эккээр.

Сес чыл болгаш ортумак школаны доосканнар профессионал-техниктиг училищелерге киреринче далажыңар, олар силерни хүлээп алырынга белен.

А. КОЛЬЦОВ,
Ак-Довуракта № 41 профессионал-техниктиг училищениң директору.

„Чалгынныг" өңнүктер

Бии-Хем районнуң тараа болгаш сиген шөлдеринде үнүш барык бир дески, кайгамчык чаагай. Ынчалза-даа тараажы чайгаар бүткен эки чүвени магадап олурар тайбың сеткилдиг кижи эвес дээрзин билир бис. Ынчангаш Бии-Хемниң тараажылары бөк үнүштерге удур оларның демиселинге дузалажып, юбилейлиг чылда бедик дүжүт өстүржүп бээрин «чалгынныг» өңнүктери — ужудукчулардан дилээн.

Евгений Хатнюкка баштаткан экипаж — ийиги ужудукчу Владимир Новодранов, техник Александр Шеглов олар тараажы, механизатор өңнүктериниң чалааның ёзугаар оларга дузалажыр дээш, чоокта чаа Бии-Хемниң тараа шөлдеринге чеде берген. Ужудуушкунга агаар-бойдустуң байдалы бо чылын дыка таарымча чок дээрзин кижи бүрүзү-ле билир. Ынчалзажок эрес ужудукчулар агаар эки хүннерни бүрүн ажыглап турааш, дыка хөй ажылды бүдүрүп, бии-хемчи тараажыларның сеткилин өөрткен.

Ам безин «Кызыл тараачын» колхозтуң 2 муң ажыг гектар, «Өөк» совхозтуң 2 муң 500 ажыг гектар, «Хадың» колхозтуң бир муң 680 гектар, «Искра» колхозтуң барык үш муң гектар хире тарылгалыг шөлдеринге бөк үнүштерге удур хоран-химикаттарны агаардан самолёт-биле чаштырган. Мындыг түңнелди чедип алыры ындыг белен эвес болган: аяс хүннерни долу ажыглаар теләэде, бирги ужудуушкунну эртенгиниң 4 шакта эгелээр, а сөөлгүзүн имиртиңнээнде доозар. Шак ынчалдыр, хүнде барык 30 катап ужудуп үнер болгаш черге хондурар апаар. Ёзулуг-ла карак кызыл күш-ажыл. Харын моон ужурунда бии-хемчилер «чалгынныг» өңнүктерин эки хүлээп ап, мактап турар.

«Сыынныг ээзим». С. Феоктистовтуң фотоэтюду.

Совет өг-бүле

Ойдупааларның уруглары

— Чараштарын! Кымның уруглары боор бо?

— Агроном Оюн Анаевичиниң уруглары-дыр.

— Ойнап турда, бир-ле артистерле-дир аа!

— Баянналп олурары Володя-дыр. Ол ам Кызылдың № 2 школазының 9-ку клазында, а солагай талазында ийи уругнуң бирээзи мында 9-ку класста, өскези 8-ки класста тергиин эки өөренип турар. Ол шүлүк чугаалап турган бичии оол 2-ги класста база эки өөренип турар-дыр. Магалыын көрем! Дуу иези Ондарны көрбес сен бе, хуралга олурар байдалын көөрге безин чоргаар-ла-дыр!

— Ынчанмайн канчаар! Кижиниң дөрт уруглары школада эки өөренип, башкыларынга мактадып, мынчаар чараштыр кеттинип алгаш, концертке ойнап турда!

— А бажыңынга бо уругларның кежээзин чүү дээр сен!

Ада-ие хуралы доозулган. Сүт-Хөл сес чыл школазының өөреникчилериниң ада-иелерге белеткээн концерти чорупп турда, мурнунда олурганнарның аразында чугаалажып, Ойдупааларның уругларынга ындыг үнелел берип олурарын деткивишаан, бичии немээр күзелдиг мен. Шынап-ла Кара-Чыраа суурда Ойдупаа Оюн биле Ондарның өг-бүлези культурлуг өг-бүлелерниң бирээзи. Амгы хүннерде оларның бажыңын янзы-бүрү үнүштер, чечектер, ногаалар каастаан. Ойдупааларның уруглары — школаның уран чүүлүнүң кол артистери. Володя Кызылдың № 2 школазының 9-ку клазын эки дооскан. Оон хөйнүтичизин, биче сеткилдиин башкылары үнелеп, школаның хүндүлел самбыразында оон фото чуруун аскан. Света 9-ку, Рая 8-ки, Сережа 2-ги класстарны 4—5 демдектерге доосканнар. Ада-иези уругларының чайгы дыштанылгазын чай бүрүзүнде таарыштыр организастап келгеннер. Светаның 1961 чылда Кара далай эриинде пионерлерниң «Артек» лагеринге дыштанганы ооң өөредилгезинге улуг дөгүм болган. Бо чайгы дыштанылгазын Ойдупааларның уруглары совхоз бүдүрүлгезинге эртирер.

Ук өг-бүледе эстетиктиг кижизидилгениң хевирлеттинип турары онза ылгалдыг. Ылаңгыя чурулга, даанылга, музыка болгаш чечен чогаалга уруглар чүткүлдүг болгаш ынактар. Света, Володя баянга болгаш өске-даа хылдыг хөгжүмге ойнап билирлер. Оларның ажылга, өөредилгеге, дыштанылгага четтигип турары хүн чурумунга чаңчыкканында. Уругларның бажыңга кылыр ажылдарны күш-шыдалының аайы-биле хуваап алганы солун. Чижээ, бажың иштин чурумчудары Света, сут уаарын Володя, аяк-саваны Рая харылаар дээн ышкаш. Бо аас-кежиктиглерниң бирээзи О. Светаның чогааткан ырызының дөрт одуруун номчукчуларга сонуургадыйн:

Салган соруун ылавылааш,
Чаныш чокка тулчуп чораан
Самбажыктар төрээн чери —
Салымымның өшпес оду.

Бо найыралдыг болгаш аас-кежиктиг өг-бүледе патриоттуг кижизидилгени шын тургусканының түңнели бо-дур. Улуг Октябрьның хереливден одунган эрте-бурунгу Тыва черде Ойдупааларның өг-бүлези дег аас-кежиктиг тываларның саны муң-муң.

О. ЧАҢ-ООЛ.

Тоорукчунуң олчазы

Анна Павловна Карталыкова эртенги чемин чемненип алгаш, дужунду тоорук чыыры-биле базып чорупкан. Элээн ырап келгеш, хенертен бир улуг кара чүве шыргай аразынче маңнапканын эскерип каан. Ыңай-бээр кайгап көрүп турарга, карааның уунда пөштер аразында бир бичии чүве шимчээн. Чүү боор дээш чанынга чеде бээрге, ийи кулаа улуг, мыргай чаа төрээн аң оглу болган.

Анна Павловна фотоаппарадын бодунга ап чорааны аас-кежик болган. Чыткан аң оглун ол-ла черинге тырттырып алган.

В. ДАМБА-ХУУРАК.

ЧУРУКТА: буур оглу.

Механизаторлар байырлалы

БАЙ-ХААК. (ТЕЛЕФОН-БИЛЕ). Таңды — республиканың тараалаң районну. Ынчангаш ында механизатор — кол мергежил. Чоокта чаа Бай-Хаак суурга механизатор хүнүн байырлап эртирген. Аңаа районнуң мурнакчы трактористери, хову-шөлдерниң ажылдакчылары чыглып келген.

Байырлыг хуралга часкы хову ажылдарының түңнелин үндүрген болгаш Совет эрге-чагырганың 50 чылынга чедиишкиннииг ужуражырының сорулгаларын чугаалашкан. Ажыл-ишке шылгараан, аңгы-аңгы колхозтардан, совхозтардан келгилээн 60 ажыг механизаторларны шаңнаан. Кодээ ажыл-агыйның дуржулга станциязының Калининге болгаш «Революцияның чалбыыжы» колхозтуң Петровка удуртккан № 5, 1 трактор бригадаларын радиоприёмник-биле база шаңнаан.

Байырлыг хуралдың сөөлүнде спортчу маргылдаалар болгаш бот-тывынгыр уран чүүл коллективтериниң концерти болган.

Олчалыг билеттер

РСФСР-ниң 1967 чылдың акша-бараан лотереязының дөрткү үндүрүлгезиниң олчалыг билеттериниң ээлери Валентина Седеновна Оюн 620 рубль өртектиг «Иж-Планета-2» мотоциклди, педучилищениң ажылдакчызы В. С. Четвертаков 98 рубльдиң кино камеразын, 57 рубль 50 кеп. өртектиг «Рекорд 61-М-2» радиоланы, Сесерлиг сельпозунуң ажылдакчызы П. П. Русаков, № 7173 Төп ажаалга кассазының аштакчызы З. С. Горожанина, «Кызыл-тудуг» тудуг эргелелиниң ажылдакчызы С. Н. Апосов 28 рубльдиң гобелен комплектизин тус-тузунда ойнап алгылааннар.

Ойнап алыышкыннарны төлээри уламчылап турар.

М. МИРЕНЮК,
№ 7173 төп ажаалга кассазының ажылдакчызы.

Доозукчулар кежээзи

Чоокта чаа Кызылдың № 2 ортумак школазының доозукчуларының кежээзи болуп эрткен.

Кежээге школаны доосканнар, башкылар болгаш ада-иелер база чалаткан аалчылар чыглып кээп, школаның актовый залынга доллур олурупкан.

Школа директору М. Дамдынчап кежээни ажыткаш, юбилей байырлалының чылында школаның 21-ги доозукчуларының 10 чыл иштинде күжениишкинниг өөредилгениң түңнелинде школаны дооскан 70 өөреникчилерге байыр чедирип, амыдыралдың улуг оруунче оларның путёвканы алганын чугаалаан.

Директорнуң дараазында доозукчу К. Эрес-оол школаны чедиишкинниг доосканының болгаш ортумак эртем-билигге өөредип каан башкыларынга өөрүп четтиргенин илеретпишаан, чамдыктарывыс чурттуң дээди өөредилге черлеринге улаштыр өөренир, өскелеривис ажылдаар апаар деп өөрүнүп мурнундан чугаалаан.

Ада-иелерниң мурнундан О. Товуу бистиң уругларывысты өөредип, ортумак эртемге чедирип каан школаның башкылар коллективинге өөрүп четтиргенин илергейлеп чугаалаан.

Школаның өөредилге эргелекчизи, башкы Н. А. Мистрюкова школа доосканнарның амыдыралче, улуг оруке кирип, улаштыр өөренирлер өөренип, чурттуң янзы-бүрү ажыл-агыйы, албан организация, бүдүрүлге черлеринге ажылдаар апаарын чугаалавышаан, амыдырал чиик эвес, берге болур, ол бергелерге чаңчыгар, задыгар, оолдар, уруглар, төрээн школазының адын сагып, эки өөренир, ажылдаар деп чагып чугаалаан.

О. СИРИН-ООЛ.

ВОСКРЕСЕНЬЕДЕ ЧҮҮ БОЛУРУЛ?

Республиканың баскетболга бирги чери дээш маргылдаа. Кызылда культураның болгаш дыштанылганың Гастелло аттыг парыгынга, кодээ ажыл-агый техникумунуң болгаш № 3 школаның баскетбол шөлдеринге эртенгиниң 11 шактан эгелеп уламчылаар. Ук маргылдаага шуптү районнарның, Ак-Довуракты, Хову-Аксының база Кызыл хоорайның чыыңды командалары ойнап турар. Оон аңгыда бистиң акыдунма кожавыс — Моол Арат Республиканың Убса-Нуур аймааның баскетболчулары база киржир.

Июль 1—2-де Чагытай хөлүн чанынга аныяктарның революсчу, дайынчы болгаш күш-ажылчы алдар походунуң тиилекчилериниң ийиги республика слёду болур.

Редактор Н. К. КУДАЖИ.

БУТТУҢ УЛУГ ЭРГЭЭНИҢ ДАГЫРАРА БЭЭРИ

«Будум аарыды, будумнуң улуг эргээ бир талазынче ыжа берди, будумдан «сөөк» үнүп кээп турар апарды» деп кезер эмчиге кижилер бо-ла чедип кээрлер.

Шак ындыг кижилерни шинчип көөрге, буттарының улуг эргектери ишкээр ыргайгаш, оон дөзүнден дестейип үнүп келген, ол дестегер черниң кежи кызып, кавынналып аарып келген болгулаар. Бо аарыгдан колдуунда-ла херээжен кижилер аараан болгулаар.

Ол чогум чүү аарыгыл, канчап тыптып келирил? Буттуң улуг эргээниң ыргайып, хевириниң ышкыныптары хөй янзы чылдагааннардан хамааржыр. Бир-ле дугаарында буттуң майык сөөктериниң чаңгыс аай хевирге тудуштур тудуп турар сиирлериниң кошкаанындан, кижиниң таваңгайы тевe таваңгайы дег машпая бергенде ол аарыг тыптыпычал. Чүге дээрге, таваңгайы шак ынчалдыр өскерлип келген кижиниң буду аңаа бутка бодаарга кижиниң хууда деңзизин угбастай бээр. Ындыг чүве болганда, буттуң шыңганнары үргүлчү-ле дыңзып келген чоруур болгаш олар чоорту шаа үстүп, сулараш майык сөөктерин чаңгыс аай шын байдалынга тудуп шыдавастай бээр. Ынчангаш улуг эргектиң чүзүнүң сиирлери база суларап, сөөктери чүзүнден дестейип үнүп кээп турар апаар.

Таваңгайның машпайып өскерлип келиириниң болгаш улуг эргектиң дагырарып келириниң бир кол чылдагааны бутка таарышпас идикти кеткениден болур. Бедик ээжектиг идик кедерге, таваңгай чүмү-биле бастынмас чүве болганда, шыңганнары үргүлчү дыңзып чоруур болгай, а ол шыңганнар үргүлчү-ле чаңгыс аай дыңзый берген чорупп шыдавас, шылап турупттар чүве болганда, оларның күжү баксырап келир. Ынчангаш хамык чүъкту (кижиниң деңзизин) колдуунда-ла улуг эргек болунга алыр.

Бир эвес өй-шаанда хемчег албас болза, улуг эргек чоорту чүзүнден дагырарып, өске эргектерниң адаанче азы кырынче үнүп келир. Ынчап барган эргекти эдери бергедей бээр. Дестейип үнүп келген чүсту идик чоорту өйгеш, ук чүстүң кегжирин чидир өйүптер, а кегжирниң орнунга кадыг сөөк тыптып келир. Идик өөрге чүгле кегжир эвес, эргек адааның чымчак эъттери болгаш чүстүң хавы база үрелир болгай. Олар чоорту кавыннап, аарып, ириңнелип келир.

Оон аңгыда чемиштиг чүүлдерниң солуушкунунуң өскерилгенинден подагра деп аарыг тывылганда база-ла улуг эргек бодунуң хевирин ышкынып, дагырара берип болур. Подагра үезинде улуг эргектиң майык сөөктери-биле туттчуп турар чүзүнге сидик кислотазының кристаллдары мөөңнежип эгелээр. Бо таварылгада подаграны эмнеээн шаанда, эргекти эдери берге дээрзи билдингир.

Буттуң хевир-дүрзүзүн үреп турар аарыгларны тывылдырбас теләэде, бажы делгем, иштиделгем, тар эвес, бут таваңгайының хамык сөөктери бир деңдески бастынып чоруур ындыг идикти кедери чугула.

Майык шыңганнарының шын, деңдески ажылдаарынга идиктиң ээжээ улуг рольду ойнаар. Ынчангаш идиктиң ээжээн эр кижилерге 2,5, а херээжен кижилерге 3,5 сантиметрлерден бедик эвес, быжыг турушттуг кылдыр даараары чугула. Бир эвес таваңгай машпайып келген болза, ындыг бутка таарыштыр даараан тускай супинаторлар дээр ыяштан кылган идик одун чагыдып ап, идик иштинге салып кедери чугула.

Шак ындыг тускай идик оду, майык сөөктеринге болгаш шыңганнарынга таарымчалыг байдалды тургузуп; аарыг чүстү идикке өйдүрбес.

Ук аарыг чаа эгелеп орда, бутту чылыг сугга суп, суйбап, хоступ шимчээшкиннер кылыр болза эки.

Бир эвес улуг эргек чүзү дестейип үнүп кээп, кеш кавыннап аарып, ириңнелип келген болза, марганецтиг сугга үргүлчү чуп, ихтиол дээр кара үс эм азы Вишневскийниң үс эми-биле чаап эмнээрин эмчи сүмелеп турар.

Аарыг арай улгадып, үр болу берген таварылгада кезип эмнээр апаар. Чаа эгелеп чорда, ук эмнээшкин чедиишкинниг болур.

РЕСПУБЛИКАНЫҢ САНИТАР-ЧЫРЫДЫЫШКЫН БАЖЫҢЫ

ХАДЫҢ МӨӨГҮЗҮ

Хадың мөөгүзү, азы чагг, XVI чүс чылдан бээр улусчу медицинага сураглыг. Ынчаарда-ла ону хоралыг ыжыктан аараан кижилерни эмнээринге ажыглап турган. XIX чүс чылдың ийиги чартыында чорутткан клиниктиг хайгаарал хадың мөөгүзүн аарыг кижилерге таарымчалыг салдарны чедирип турарын бадыткаан.

Хадың мөөгүзүнден кылган препараттар ыжыктың өзүлдезин доктаадып база ону узуткап шыдавас деп чүвени 1949—1950 чылдарда чорутткан шинчилелдер көргүскен. Ынчалза-даа ол препараттар организмни экижидеринге салдарны чедирип, аарыырын намдадып, кижиниң байдалын экижидип турар. Чагадан кылган препараттарны хоралыг ыжыктан, ылаңгыя ижин рагындан, өкпе болгаш өске-даа органнары аараан, ханы кезүдээн кижилерни эмнээринге массалыг-биле ажыглаарын чөпшээрээн.

Хадың мөөгүзүнден кылган таблеткаларны болгаш хоюг экстракты аптекаларда садып турар. Экстракты эмчиниң айтыышкынын ёзугаар хайындырган чылыг сугга эзилдирер. Ол препараттарны (экстракты болгаш таблетканы) чемненириге чедир чартык шак бурунгаар ижер.

Мөөгүден настойканы боду база кылып ап болур. Борбак мөөгүнү чуур болгаш ону терказа хоюг кылдыр дүрбүүр. Бир эвес мөөгү аажок кургаг болза, хайындырган соок сугга 4—5 шактарда тургузар, а оон соонда терказа хоюдур дүрбүүр азы эът тырттар машиназа тырттар.

Оонактээн мөөгүнүң бир кезиин изиг сугнуң (50 градустан өрү эвес) бештиң бир кезиинге урар болгаш ийи хонукта тургузар. Оон соонда суун марля-биле каш удаа шүүрөп төгер. Ындыг арга-биле кылып алган настойканы эм кылдыр ажыглаарының хуусаазы 3—4 хонук болур. Ону хүнде үш удаа үш-үш стаканны чемге чедир 30 минута бурунгаар ижер.

Аарыг кижи хадың мөөгүзүнден кылган настойканы азы таблетканы ижип турар болза, ынчан сүт диэтти барымдаалаар, эът чиирин эвээжедир болгаш кадырган чемнерни, консерваларны болгаш буска кадырып быжырган эъттерни, база чидиг ажыг амданныг чемнерни мырыңай чивес болза чогуур.

РЕСПУБЛИКАНЫҢ САНИТАР-ЧЫРЫДЫЫШКЫН БАЖЫҢЫ.

ТЫВА АССР-НИҢ КУЛЬТУРА МИНИСТЕРСТВОЗУ

Бурят АССР-ниң Күрүнениң хореография (танцы) училищезинге 1967—68 өөредилге чылдарында өөреникчилер хүлээп алырын Тыва АССР-ниң культура министерствозу ада-иелерге, төрелдерге чарлап тур.

Училище балет талазы-биле профессионал артистерни белеткеп үндүрер. Өөрениириниң хуусаазы 8 чыл.

Хүлээп алырының чуруму мындыг:

3 класска өөренип кирер оолдар, уругларны хүлээп алыр. Хореография училищезинге өөренирин күзээннерниң хүлээп алыышкынын 1967 чылдың июль 1-ден 20-ге чедир чорудар.

Хүлээп алыышкынны бистиң республикага үш районнарга чорудар: Тес-Хем, Улуг-Хем, Чөөн-Хемчик районнарга тускай комиссия чеде бергеш, өөренирин күзээннерниң хевир-сынын, танцычы, артисчи байдал бар бе дээрзин көрүп, шилип тургаш хүлээп алыр. Ол ышкаш кадының байдалының дугайында эмчи шинчилгезин база эртер.

КИНО

ИЮЛЬ 1-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Найыралды найырал-биле» 2, 4, 8, «Хыдыкчылар» 10, 12, 6, 10 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Салтан хаан дугайында тоол» 10, 3, «Андрес Лапетеус канчап барганыл?» 5, 7, 9 шактарда.

«ЧАЙГЫ ТЕАТРГА: «Шак дүн ортузунда турупкан» 5, 7, 9 шактарда.

«ЕНИСЕЙ»: «Аваа эвес хоорай» 11.30, «Эрткен үе-биле ужуражылга» 1.30, 3.30, 5.30, 7.30, 9.20 шактарда.

«ВОСТОК» «Кичээн, кырган-ава!» 1, 3, «Хоорайда өске кижи» 7, 9, шактарда.

ЦИРК ЦИРК ЦИРК ЦИРК ЦИРК

ТЫВАГА БАШТАЙГЫ-ЛА КЕЛИРИ ОЛ!

МОСКВАНЫҢ ШАПИТО ЦИРИГИ

июльдуң баштайгы чартыында Тывага келир

Цирктиң программазында совет цирк мастерлериниң болгаш совет цирктиң Парижке аалдап чорааш, кылган оюн көргүзүглериниң киржикчилери — тыва артистерниң көргүзүглерин киирген.

Тыва артистер Тыва АССР-ниң улустуң артизи, РСФСР-ниң алдарлыг артизи Владимир Оскал-оолдуң удуртулгазы-биле солун көргүзүглер кылыр.

редакцияның адрези:

Кызыл, Щетинкин—Кравченко кудумчузу, бажың № 3 ТЕЛЕФОННАР: Редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчыларының 35-24, 25-38, харыысалгалыг секретарьның 23-35, партийже амыдырал килдизиниң 23-54, агитация болгаш пропаганда килдизиниң 37-13, кодээ ажыл-агый килдизиниң 21-47, үлетпүр килдизиниң 22-64, чагаа, ажылчын болгаш кодээ корреспондентилер база совет тургузуг болгаш амыдырал килдистериниң 21-27, иштики информация килдизиниң 20-60, бухгалтерияның 31-75, корректорларның 27-41. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар

Солун неделяде алды катап үнер

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында Парлалга эргелелиниң типографиязы. (Кызыл, Щетинкин—Кравченко кудумчузу, 1).

ТС—00512